

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra české literatury

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Práce s dětskou literaturou ve školní družině

Working with a Children's literature in the After-School Childcare

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Lucie Zimová

Autorka bakalářské práce: Petra Medová, rozená Kosinová

Studijní obor: Vychovatelství

Typ studia: Kombinované

2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Práce s dětskou literaturou ve školní družině vypracovala samostatně pod vedením PhDr. Lucie Zimové. Ke své práci jsem využila informační zdroje uvedené v seznamu literatury. Zároveň prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu. Dále prohlašuji, že elektronická verze je identická s její tištěnou podobou.

V Praze, dne

podpis

Poděkování

Velmi ráda bych poděkovala vedoucí mé bakalářské práce paní PhDr. Lucii Zimové z Katedry českého jazyka a literatury, za velmi vstřícný přístup a ochotu v průběhu odborných konzultací, za její cenné připomínky a rady. Dále bych ráda poděkovala PhDr. Janě Košátkové za písemné vyjádření k praktické části bakalářské práce ve vztahu k žákům z pohledu třídní učitelky.

Souhlasím s půjčováním bakalářské práce v rámci knihovních služeb.

Anotace

Tato bakalářská práce se zaměřuje na využití četby ve školní družině a vytvoření návrhu konceptu, jak s touto četbou pracovat. Práce se skládá z teoretické a praktické části. Teoretická část popisuje literaturu pro děti a mládež, její žánry, vývoj a význam. Dále charakterizuje období mladšího školního věku a cíle v oblasti literární výchovy pro žáky 3. ročníků. Důraz je kladen také na kritéria pro výběr četby a současnou podporu dětského čtenářství. V oblasti školní družiny informuje o základních formách činností ve školní družině a o funkci vychovatele. Cílem praktické části je vytvoření návrhu konceptu – tematických celků, jak s dětskou četbou pracovat (ve formě práce s knihou, textem, pracovních listů, dramatické, výtvarné a pracovní činnosti) ve školském zařízení pro zájmové vzdělávání, konkrétně ve školní družině. Závěr práce je zaměřen na zhodnocení a úspěšnost realizovaného konceptu z pohledu vychovatele a z pohledu dětí formou rozhovoru. Realizovaný koncept je hodnocen také třídní učitelkou žáků.

Klíčová slova

Čtení, literatura pro děti a mládež, metodický přehled, mladší školní věk, odpočinková činnost, práce s textem, pracovní list, školní družina

Abstrakt

Bachelor thesis focuses on the use of reading in the school clubs and on the creation of the concept showing how to work with the reading. The work consists of the theoretical and the practical part. The theoretical part describes the literature for children and youth, its genres, development and importance. It also characterizes the younger school age and goals of literary education for pupils of the third grades. Criteria for choosing of the reading and support of children's reading are accentuated. In the term of the school club the theoretical part further informs about the basic forms of activities in after-school clubs and about the function of the educator. The aim of the practical part is to create the concept – of the thematic units which shows how to work with the children's reading (in the form of work with books, text, worksheets, dramatic, art and practical work activities) at the schools providing non-formal education, specifically in the after-school club. Based on the discussion with children and educators - the final chapter of the work is focused

on evaluating and success of implemented concept. The concept is evaluated also by the class teacher of the pupils.

Keywords

Reading, Children's and Youth Literature, Methodical Survey, Younger School – Age, Leisure Activities, Work with Text, Worksheet, School Club

OBSAH

ÚVOD.....	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 LITERATURA PRO DĚTI A MLÁDEŽ.....	10
1.1 Vznik a vývoj literatury pro děti a mládež.....	10
1.2 Funkce a význam dětské literatury	11
1.3 Kritéria pro výběr četby	13
1.4 Žánry literatury pro děti	16
2 MLADŠÍ ŠKOLNÍ VĚK.....	21
2.1 Vývoj dítěte a jeho poznávacích procesů.....	21
2.2 Funkce rodiny v mladším školním věku vzhledem ke čtenářství.....	25
3 CÍLE V OBLASTI LITERÁRNÍ VÝCHOVY PRO ŽÁKY 3. ROČNÍKŮ	27
4 ŠKOLNÍ DRUŽINA	29
4.1 Základní formy činnosti ŠD.....	29
4.2 Funkce vychovatele	30
II PRAKTICKÁ ČÁST	33
5 ŠVP ŠD ZŠ CHVALETICKÁ.....	33
5.1 Tematický plán ŠD ZŠ Chvaletická.....	33
6 PŘEDSTAVENÍ NÁVRHU KONCEPTU PRÁCE S DĚTSKOU LITERATUROU VE ŠKOLNÍ DRUŽINĚ.....	34
6.1 Realizace navrhovaného konceptu – tematických celků	35
6.2 Použité metody a formy práce	36
7 METODICKÉ PŘEHLEDY 1 – 5 A PRACOVNÍ LISTY K NIM PŘÍLOHY 1 – 5	40
7.1 Metodický přehled 1	40
7.2 Metodický přehled 2	43
7.3 Metodický přehled 3	48
7.4 Metodický přehled 4	52
7.5 Metodický přehled 5	56
8 OVĚŘENÍ ÚČINNOSTI KONCEPTU.....	61
8.1 Rozhovor s dětmi	61
8.2 Vyjádření třídní učitelky	62
III ZÁVĚR.....	65

SEZNAM LITERATURY.....	67
SEZNAM TABULEK A PŘÍLOH.....	70
PŘÍLOHY	I
ZKRATKY	XV

ÚVOD

Vím, že čas nelze zastavit, ale přesto ráda vzpomínám na své dětství, kdy jsme jako děti dokázaly naslouchat předčítání našich babiček, rodičů, učitelek a vyprávění napínavých, dobrodružných či vtipných historek našich dědečků. Později jsem se i já stala čtenářkou dětských knih. Nejprve jako školačka a v dospělosti jako matka. Po narození vlastních dětí jsem se opět vracela k dětské literatuře. Kniha mi byla velkým pomocníkem při zabavení dětí u lékaře v čekárně, při nevlídném počasí, u vody a při ukládání dětí ke spánku. Dětská četba se mi tak neustále prolínala životem. V dnešní uspěchané době, kdy je svět ovládán mnoha informačními technologiemi a různými typy médií, je z mého pohledu i zkušenosti velmi těžké motivovat děti k četbě. Rodiče i prarodiče často hodně pracují, nemají na děti čas a četbě tak konkuruje počítač, telefon, televize.

Ve školní družině pracuji jako vychovatelka devět let a někdy je opravdu náročné vybrat tu správnou knihu nebo příběh, který by dokázal děti zaujmout. Některé děti jsou při odpočinkové činnosti během četby nesoustředěné a nedávají pozor, případně ruší pozornost ostatních. Nejsou zvyklé naslouchat a využívat volný čas k odpočinku a relaxaci při četbě knihy či vyprávění. Právě proto jsem se rozhodla věnovat se ve své bakalářské práci četbě ve školském zařízení pro zájmové vzdělávání, konkrétně ve školní družině.

Cílem práce je vytvoření návrhu konceptu, který představuje možnost, jak pracovat s dětmi mladšího školního věku, v mém případě se žáky 3. ročníku, s využitím vhodně zvolené literatury a následné práci s ní (ve formě práce s textem, pracovních listů, dramatické, výtvarné a pracovní činnosti). Na základě činností v rámci tohoto konceptu a závěrečného rozhovoru s dětmi bych ráda ověřila, zda tyto činnosti dokázaly děti zaujmout, zda v nich shledávají smysl a mají pocit, že se dozvěděly či naučily něco nového a chtěly by se těmito činnostem souvisejícím s četbou věnovat i nadále. Ráda bych v závěru mé bakalářské práce uvedla i názor třídní učitelky, která společně se mnou může posoudit, zda u dětí díky tomuto konceptu došlo ke změnám ve vztahu k četbě, případně v jejich čtenářských a komunikačních dovednostech a zda činnosti ovlivnily výsledky žáků ve vyučování.

V teoretické části bakalářské práce se zabývám literaturou pro děti a mládež, jejím vývojem, významem a funkcemi. Zamýšlím se zde také nad kritérii pro volbu vhodné četby a popisuji jednotlivé žánry literatury pro děti, které jsem uplatňovala v praktické části bakalářské práce. V teoretické části dále informuji o zvláštnostech mladšího školního

věku, vývoji dítěte v tomto období a vlivu rodiny na dítě ve vztahu ke čtenářství. Z důvodu realizace konceptu ve školním zařízení pro zájmové vzdělávání popisují také konkrétně školní družinu a funkci vychovatele ve vztahu k dítěti.

V praktické části představuji navrhovaný a realizovaný koncept, který se skládá z pěti tematických celků, které se odvíjí od ŠVP ŠD ZŠ, na které pracuji jako vychovatelka. K jednotlivým tematickým celkům předkládám metodické přehledy 1 – 5. Tyto přehledy obsahují vždy motivační činnosti k tematickému celku, často vycházející právě ze zvolené četby. Dále zde popisují rozvoj konkrétních kompetencí, průběh jednotlivých činností a cíle celého tematického celku včetně pracovních listů 1 – 5, které jsou součástí metodických celků. Tyto pracovní listy jsou uloženy v přílohách mé bakalářské práce. V nich měly děti možnost prokazovat či vyjadřovat své znalosti, schopnosti, zkušenosti a dovednosti vztahující se k tematickému celku.

„Dětská četba dává tvar kadlubu, do něhož později přeléváme ze studní světových kultur živou vodu slovesnosti. Dětská četba nám nasadí ty nebo ony brýle a jimi pak čteme navždy – tak a ne jinak.“

(F. Hrubín)

I TEORETICKÁ ČÁST

1 LITERATURA PRO DĚTI A MLÁDEŽ

1.1 Vznik a vývoj literatury pro děti a mládež

V této části své práce se budu věnovat pojmu Literatura pro děti a mládež, jejímu vzniku a vývoji. Vycházím zde především z knihy *Vývoj literatury pro děti a mládež* od Jany Čeňkové a z *Teorie literatury pro učitele* od Josefa Peterky.

Jana Čeňková uvádí, že termín literatura pro děti a mládež bývá v současné době často nahrazován termínem dětská literatura. Na počátku teoretického zájmu o literaturu pro děti a mládež se lze setkat také s názvy: dětské spisy pro mládež, dětské čtení, dětské písemnictví, v současnosti se nejčastěji užívá pouze dětská četba. Literatura přímo určená dětem a mládeži pojímá tvorbu speciálně jim věnovanou a texty, které děti a mládež přijímají jako svou četbu. Tato tvorba je věnována zpravidla posluchačům a čtenářům ve věku 3 – 16 let. Vždy záleží ale na ontogenezi a individualitě dítěte.¹

Literaturu pro děti a mládež Čeňková i Peterka rozlišují na dva pojmy, které souvisejí s jejím vznikem:

Intencionální literární díla, která jsou dětem a mládeži adresována záměrně. Psána jsou přímo pro konkrétního příjemce. „*Za první intencionální dílo ve světovém kontextu se považuje ilustrovaná encyklopedie Orbis sensualium pictis Jana Amose Komenského (1.vyd.1658 v Norimberku, 1685 v Levoči, latinská, německá, maďarská a česká mutace), která byla vedle biblických textů nejrozšířenější knihou pro děti konce sedmnáctého století a ve století osmnáctém.*“²

Zatímco literatura neintencionální je složena z literatury, která do ní postupně přešla například z literatury pro dospělé. Jedná se často o díla klasiků a lidovou slovesnost. Dle Jany Čeňkové představuje veškerou četbu dětí a mládeže, v níž můžeme shledat

---

¹ ČEŇKOVÁ, Jana. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006, s.11-12. ISBN 80-7367-095-X

² ČEŇKOVÁ, Jana. *Vývoj literatury pro mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006, s. 13. ISBN 80-7367-095-X.

slovesné projevy (literární, školní četba – slabikáře a čítanky, texty filmové, divadelní a časopisy), které si literatura pro děti a mládež přisvojuje, a které se tak podílejí na jejím neustálém kvantitativním i kvalitativním růstu.³

Josef Peterka se ztotožňuje ve své knize s předchozí autorkou a uvádí, že jádrem této literatury je intencionální tvorba adresovaná záměrně dětem a mládeži. Do této literatury zařazuje např. prózu s dětským hrdinou, autorskou pohádku, loutkové drama, obrazovou knihu. Neintencionální tvorbu prezentuje také jako Jana Čeňková, jako literaturu, která původně nesměřovala k dětskému čtenáři, ale postupně se stávala součástí dětské četby a vzdělanosti. Nejčastěji byla převzata z folklorní a starověké literatury (epos, bajka, pohádka, pověst). Do povědomí dětí se tato literatura dostává nejčastěji vlivem literární výchovy, z čítanek, převyprávěním či filmovou verzí pro děti. Lze do ní zahrnout také některá díla národní či světové klasiky. Jako hlavní rysy literatury pro děti a mládež uvádí závislost na potřebách adresáta, usilování o přitažlivost a přístupnost k určitému věku čtenáře. Peterka upozorňuje na přednosti v literatuře pro děti a mládež. Tyto přednosti mají různé funkce.

Já jsem během praktické části s dětmi pracovala převážně s literaturou intencionální. Literaturu neintencionální jsem využívala k seznámení dětí například s konkrétními tradicemi či zvyky nebo k dohledání odborných informací o jednotlivých zvířatech.

1.2 Funkce a význam dětské literatury

V této kapitole popíši funkce literatury s ohledem na dětského čtenáře tak, jak je uvádí Josef Peterka. Člení dětskou literaturu do tří funkcí, které ovlivňují dětského čtenáře a podílí se tak na celkovém rozvoji osobnosti dítěte.

- Funkce socializační, které napomáhají čtenáři být sám sebou a podporují schopnost soužití s ostatními lidmi;
- Funkce vzdělávací, které motivují k zájmu o všestranné vzdělávání a poznání života;
- Funkce imaginativní, které připouští fantazii, tvořivost, humor.

---

³ ČEŇKOVÁ, Jana. *Vývoj literatury pro mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Vyd.1. Praha: Portál, 2006, s. 12. ISBN 80-7367-095-X.

Peterka dále popisuje literaturu pro děti a mládež ve srovnání s literaturou pro dospělé jako více emotivní, průhlednou, směřující k pozitivním hodnotám. Hlavním námětem této literatury bývá rodina, láska, přátelství, dětství a dospívání. Také se zde často objevuje příroda. Mezi hlavní hrdiny a postavy řadí citlivé dívky, sympatické rošťáky, kouzelné dědečky či babičky a antropomorfizovaná zvířata. Neopomíná ani na ilustrace, které mnohdy tvoří rovnocennou nebo i nadřazenou část literárního textu.⁴

Proto je velmi důležité věnovat dostatek času a zamyšlení tomu, jakou literaturu volit při četbě dětem ve školní družině, aby se podílela na zmíněných funkcích a zároveň plnila význam četby, vychovatelovo i dětské očekávání.

Významů, proč dětem číst nebo proč by děti měly číst, je mnoho. Ve své teoretické části uvádím význam četby uvedený v projektu *Celé Česko čte dětem* a význam četby dle Josefa Peterky.

- *„Uspokojuje nejdůležitější emoční potřeby dítěte;*
- *Vytváří pevné pouto mezi rodičem a dítětem;*
- *Podporuje psychický rozvoj dítěte;*
- *Posiluje jeho sebevědomí;*
- *Rozvíjí jazyk, slovní zásobu, dává svobodu ve vyjadřování;*
- *Formuje čtení a písemné návyky;*
- *Učí samostatnému myšlení – logickému a kritickému;*
- *Rozvíjí představivost;*
- *Zlepšuje soustředění, uklidňuje;*
- *Trénuje paměť;*
- *Přináší všeobecné znalosti;*
- *Ulehčuje učení a pomáhá dosáhnout úspěchů ve škole;*
- *Učí děti hodnotám a rozlišování dobra a zla;*
- *Rozvíjí smysl pro humor;*
- *Je výbornou zábavou;*
- *Zabraňuje vzniku závislosti na televizi a počítači;*
- *Je to únik od nudy, neúspěchu a problémů“.*⁵

---

⁴ PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. Přepřac. 2. vyd. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2006, 195-196. ISBN 80-7290-244-X.

⁵ [Http://celeceskoctedetem.cz/pro-rodice/proc-cist-detem](http://celeceskoctedetem.cz/pro-rodice/proc-cist-detem) [online]. [cit. 2016-02-20].

Josef Peterka ve své knize odpovídá na otázku, proč lidé čtou. Myslí tím čtenáře všech věkových kategorií. Přesto si dovolím tvrdit, že tato teorie se vztahuje i na děti. Uvádí, že dle motivace lze odlišit četbu pro zážitek a četbu pro získávání informací. Četba pro zážitek má převahu u literární slovesnosti a četba pro získávání informací vychází ze zájmu něco se dozvědět a to v různých oblastech věcné literatury a publicistiky. Dle stupně estetických potřeb, které jsou uspokojovány zážitkovou četbou, rozděluje četbu na náročnější stimulační, která čerpá z literatury umělecké a je určena pro náročnější čtenáře. A poté na relaxační neboli také oddychovou, která směřuje k odpočinku, k rozptýlení, k poutavým příběhům a představám.⁶

1.3 Kritéria pro výběr četby

V této kapitole se budu věnovat výběru vhodné četby, kterou pokládám za základní předpoklad k tomu, aby děti četly rády. Při výběru vhodné četby je důležité dodržovat některá kritéria. Mezi nejdůležitější uvádím věk posluchače či čtenáře, složení cílové skupiny, které je četba určena, respekt k vývoji dítěte a jeho momentálním zájmům. Rozhodující je také účel četby – ponaučení, zábava, získání vědomostí, vytváření postojů a vztahů ke společnosti, k přírodě, rozvoj smyslu pro humor, estetického vnímání, sebedůvěry, motivace k dalším činnostem.

Jiné knihy budeme vybírat pro předškoláky, jiné žákům prvního stupně a jiné žákům na druhém stupni ZŠ. Zde je třeba znát a respektovat vývojovou psychologii dítěte. Té se budu věnovat v kapitole vývoj dětí mladšího školního věku. Také záleží na složení kolektivu žáků. Pokud se jedná o heterogenní skupinu, nemůžeme vybírat knihu, která zaujme pouze dívky či naopak. Proto je důležitá orientace v nabídce literatury pro děti a mládež. Ve své praktické části jsem pracovala s dětmi 3. třídy. Jsou to děti ve věku 8 až 9 let. Je to skupina heterogenní. V mém oddělení je zapsáno v letošním školním roce 26 žáků. Po obědě odchází některé děti domů. V průměru jsem tedy pracovala se skupinou 20 žáků, z toho 15 dívek a 5 chlapců. Někdy je velmi obtížné vybrat tu správnou knihu, aby posluchače zaujala. Obzvláště ve školní dužině, kdy jsou děti unavené po dopoledním vyučování. Přesto považuji za důležité, aby se dětem četlo a děti s knihou rády pracovaly i mimo vyučování. Dle mého názoru a zkušeností je velmi důležité zvolit ten správný

---

⁶ PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. Přepřac. 2. vyd. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2006, s. 75. ISBN 80-7290-244-X.

okamžik, kdy je vhodné se četbě věnovat. V knize *Pedagogika volného času* jsou tyto činnosti doporučovány v době odpočinku, který je součástí zdravotní funkce výchovy mimo vyučování.⁷ V této době, kdy děti přichází do školní družiny po obědě, se já často věnuji s dětmi četbě. Děti v mém oddělení jsou od 1. třídy vedeny k odpočinku. Na koberci ve třídě si udělají pohodlí a u četby odpočívají. O přečteném si s dětmi povídáme. Četba, obrázky, vypravování se tak často stávají motivací k dalším navazujícím aktivitám jednotlivých tematických celků, které jsou zaměřeny na všestranný rozvoj dítěte a především kladný vztah k četbě a vzájemné komunikaci. Četba ve školní družině nemusí nutně vycházet z knihy. Lze čerpat z různých časopisů pro děti, internetu, sledovat momentální zájmy dětí. Já jsem se ve své praktické části držela převážně tematického plánu školní družiny a četbu jsem vybírala tak, aby s plánem korespondovala a zároveň ho rozvíjela. Vhodnou literaturu jsem hledala v knihách pro děti i v knihách určených pro pedagogické pracovníky. Dále jsem nechávala do výběru literatury vstupovat i děti. Knihy na pokračování jsem volila dle mého uvážení, nebo na doporučení dětí. Tyto knihy jsem nezařazovala do pracovních listů z důvodu nepřítomnosti některých žáků při četbě. Četli jsme společně knihy na pokračování, které v dětech rozvíjí emocionální cítění, představivost, fantazii, ale také krátké příběhy a úryvky z různých zdrojů literatury, které jsou přínosné pro získávání informací, zlepšování slovní zásoby dětí, s kterými souvisí i lepší komunikační dovednosti. Konkrétní literaturu popisuji v praktické části bakalářské práce.

Volbě vhodné četby pro děti a mládež se věnuje mnoho autorů a projektů. Mne zaujala kniha Ivany Hutařové a Marie Hanzové, *Současní čeští spisovatelé*. V této knize lze nalézt přehled knih pro děti, včetně knižních novinek, které napsali současní čeští spisovatelé. Autorky se zde snaží přiblížit české spisovatele knih pro děti a mládež slovem i fotografií a pokusit se ovlivnit výchovu dětského čtenáře. Jak autorky uvádějí, snaží se pomoci všem dospělým, rodičům, učitelům, vychovatelům i knihovníkům zprostředkovat přístup dětem ke knižním novinkám. Tato kniha se stala i mým pomocníkem při orientaci v současné literatuře pro děti. Autorky zde zastávají názor, že by děti předškolního věku a dětské čtenáři na 1. stupni základní školy měli získávat vztah k životu zpočátku především prostřednictvím české literatury. Ta přibližuje mentalitu českého člověka a realitu českého

---

⁷ PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999, s. 42. ISBN 80-7178-295-5.

prostředí.⁸ I já se s tímto názorem ztotožňuji, a proto jsem literaturu vybírala převážně od českých autorů. České autory jsem volila také z bližšího vztahu k nim, který vychází z mých zážitků z dětství a z četby věnované mým dětem. Výběr souvisí i s dodržováním tematického plánu, který je zaměřen na poznávání a zachování českých tradic. V žádném případě však netvrdím, že zahraniční autoři nemohou předat svoji literaturou dětem to, co čeští spisovatelé.

Další inspirací pro výběr literatury mi byla kniha *2x 101 knih*⁹ od Pavla Mendyše a kolektivu autorů. Přestože v době realizace mého konceptu ve školní družině jsem nemohla využít z časových důvodů mnoho z jeho nabízené literatury, stane se mi tato kniha pomocnou rukou při výběru knih v dalších letech. Utvrdila mne v názoru, že je velice důležité zajímat se o současnou dětskou literaturu, ale zároveň nezapomínat na významná díla minulosti.

Velký význam četby je také ovlivňován způsobem četby. Nosit s sebou knihu ke čtení považuje mnoho lidí za méně pohodlné než nějakou elektroniku, která nám také poslouží k četbě. Např. elektronickou čtečku, mobilní telefon, tablet či notebook. Lidé, kteří nečtou z knihy či tištěných medií, si prý pamatují o třetinu méně. *„Na tiskové konferenci Unie vydavatelů k zahájení osvětové kampaně zabývající se vhodným čtením to uvedli odborníci na neurologii a dětskou psychiatrii. Časopis lze osahat, informace jsou oddělené stránkami, tudíž si je mozek umí lépe zapamatovat. Je to tím, že mozek a tělo fungují dohromady, nikoliv odděleně, uvedl Martin Jan Stránský, ředitel Polikliniky na Národní a primář Yale School of Medicine.“*¹⁰ Také odbornice na psychiatrii z Thomayerovy nemocnice Martina Celecká vidí výhodné a kladné výsledky při čtení z papíru. Ve svém článku uvedla následující: *„Přes nejrůznější možnosti je čtení z papíru tím nejvhodnějším způsobem pro začínajícího čtenáře. Dítě se čtením z papíru neunaví tak rychle a snadněji dodržuje správnou vzdálenost očí od textu.“*¹¹ Děti s knihou více manipulují, prohlíží si ji, některé knihy či pasáže čtou opakovaně, příběhy si domýšlí, přičemž rozvíjí svoji představivost a fantazii.

---

⁸ HUTAŘOVÁ, Ivana, HANZOVÁ, Marie (eds.). *Současní čeští spisovatelé knih pro děti a mládež*. Praha: Tauris, 2003, s. 3. ISBN 80-211-0461-9.

⁹ MANDYS, Pavel. *2 x 101 knih pro děti a mládež: nejlepší a nejvlivnější knihy*. Vyd. 1. V Praze: Albatros, 2013. ISBN 978-80-00-03336-5.

¹⁰ www.novinky.cz/zena/deti/347323-pro-rozvoj-ditete-je-dulezite-cist-z-papiru-ne-z-monitoru. [online]. [cit. 2016-03-11].

¹¹ www.novinky.cz/zena/deti/347323-pro-rozvoj-ditete-je-dulezite-cist-z-papiru-ne-z-monitoru. [online]. [cit. 2016-03-11].

Naprosto s tímto názorem souhlasím, ale zároveň respektuji rozvoj moderních informačních technologií a jejich využívání v současnosti. Proto si myslím, že je důležitý kompromis a kombinace obou aktivit. V mladším školním věku bych více preferovala knihu, časopisy, tištěné texty a ve starším věku bych nechala žákům na výběr. Pokud by měli přestat číst jenom proto, že jim zakážeme technologie, byla by to také velká škoda. Možná, že po překonání určitého období, se zase ke knihám rádi vrátí.

V současné době vzniká a funguje mnoho různých projektů, které se zabývají dětskou četbou a snaží se o co největší podporu, motivaci a rozvoj dětského čtenářství včetně čtenářské gramotnosti. Mezi nejznámější z nich uvádím následující:

- *Celé Česko čte dětem;*
- *Noc s Andersenem;*
- *Projekt listování;*
- *Medvídek Nivea;*
- *Rosteme s knihou;*
- *Čtení pomáhá.*

V těchto projektech, které jsou určeny nejenom dětem, ale také rodičům, prarodičům a pedagogickým pracovníkům, lze čerpat mnoho inspirace, ale lze se také stát jejich součástí a účastnit se společně s dětmi nabízených aktivit s četbou. I pro mne byly některé projekty motivací a inspirací v mé praktické části bakalářské práce. Například jsem zde hledala vhodnou četbu pro děti a tyto projekty nabízela k dispozici dětem a jejich rodičům jako motivaci pro jejich činnost i mimo školu.

1.4 Žánry literatury pro děti

„Žánrová skladba soudobé literatury pro děti a mládež je výsledkem historického vývoje. Na jejím utváření participovaly vlivy společenské, kulturní, estetické, literární i pedagogicko – psychologické.“¹² Literatura pro děti a mládež je dělena v různých publikacích dle mnoha autorů na jednotlivé žánry. Já jsem ve své práci čerpala z knihy *Literatura pro děti* od Vladimíry Gebhartové, dále z *Teorie literatury pro učitele* od Josefa Peterky a částečně od Jaroslava Tomana z knihy *Vybrané kapitoly z teorie dětské*

---

¹² TOMAN, Jaroslav. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. Vyd. 1. České Budějovice: Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích, 1992, s. 53. ISBN 80-7040-055-2.

literatury. Od každého autora jsem vybírala pro svoji praktickou část bakalářské práce pouze některé žánry, se kterými jsem pracovala dle mého uvážení na základě cílové skupiny dětí a následné práce s nimi. U žánrů, které jsem uplatnila v praktické části, zmiňuji níže některé příklady z dětské literatury, ze které jsem čerpala. Bližší využití konkrétní četby popisuji v praktické části bakalářské práce v metodických přehledech jednotlivých tematických celků, kde také tuto literaturu cituji.

Vždy před každou četbou s dětmi na koberci ve školní družině dodržuji určitý rituál před zahájením četby. V tomto rituálu uplatňuji literární žánr říkadlo, které zařazuje Gebhartová do literárních žánrů určených pro nejmenší děti a děti mladšího věku. Obsahuje jednoduchý verš a děti si ho snadno zapamatují a velice dobře na něj reagují. Dva žáci (služba dne), stojí ve dveřích třídy ŠD a mají spojené ruce jako při zlaté bráně a říkají říkadlo. Děti bránou prochází a sedají si na koberec. Tím, že prošly bránou, vstoupily do pohádky a už nepovídají, četba začíná.

*Kouzelnými vrátky,
pospěš do pohádky.
Všichni už se na nás ptají,
tak už pojd' – at' nečekají.*

(autor neznámý)

Říkadlo lze považovat za literární žánr, kterým se dítě učí mluvit. Je prověřeno tradicí ústní lidové slovesnosti. Nelze ho ale zahrnovat pouze do minulosti. Bylo a stále je zařazováno do základních žánrů poezie pro děti. Často se v něm objevuje jednoduchý verš, někdy i bez logického smyslu s velkým množstvím citoslovcí a novotvarů. Říkadla lze využívat i ke správné výslovnosti nebo k tvorbě hádanek. Setkáváme se s nimi také ve formě rozpočítadel. Jejich typickým znakem je svázanost s mateřským jazykem.¹³ Říkadla a rozpočítadla využívám ve školní družině s dětmi při zahajování soutěží, určování pořadí, tvoření skupin. Nezahrnovala jsem je ale do tematických celků a pracovních listů mé bakalářské práce.

V praktické části jsem často pracovala s literárním žánrem pohádky. Jako příklad uvádím *Pohádky* od Karla Jaromíra Erbena a Boženy Němcové. Snažila jsem se volit pohádky, ve kterých děti mohly najít ponaučení, rozlišit dobro a zlo, měly možnost rozvíjet

---

¹³ GEBHARTOVÁ, Vladimíra. *Literatura pro děti*, s. 19 – 20. SPN, 14-451-87.

své fantazijní představy. Záměrně jsem také volila pohádky, které by děti mohly zvládnout výtvarně ztvárnit a poté interpretovat vlastními slovy. Pohádky sahají stejně jako říkadla hluboko do historie a mají své domovské právo v lidové slovesnosti. V minulosti nahrazovala pohádka psanou literaturu a nebyla určena pouze dětem. Ústním podáním zprostředkovávala dějové, napínavé, strašidelné či naturalistické obsahy. Pohádky určené dětem bývaly často poučné a kratší. Např. humoresky, či alegorické pohádky o zvířatech. V pohádkách nesmí chybět fantazijní představy, rozložení dobrých a zlých sil, kdy dobro vítězí nad zlem. Pohádka s těmito rysy je ideálním literárním žánrem pro děti.¹⁴

Peterka popisuje autorskou pohádku jako pohádku spojující se s konkrétním autorem, s daným prostorem a určitým časovým obdobím, která obsahuje dostatek humoru, filosofie, lyrismu i hravosti a tvořivosti.¹⁵ Jako příklad autorské pohádky jsem použila v tematickém celku Čertovské dovádění pohádku *Čert a bába* od Zuzany Novákové. Děti zde měly možnost porovnat povahové vlastnosti jednotlivých postav a zamyslet se nad tím, jak správně jednat, aby mezi jednotlivými postavami děje nedocházelo ke konfliktům. Také v pohádce *O mrazíku, který maloval barvami* od Miloše Macourka, bylo zahrnuto poznání reality konkrétního ročního období, které přináší někomu radost, jinému starost. Dětem tato pohádka byla zároveň motivací pro pracovní a výtvarnou činnost, které se podílí na všestranném vývoji osobnosti dítěte a na rozvoji fantazie.

Velký úspěch přinesla četba a činnosti s uměleckonaučnou literaturou. Toman představuje tento žánr jako sdělování informací dětem přístupnou, uměleckou formou, často doprovázenou názorným podnětem – fotografií, ilustrací. Mnohdy je členěna dle zaměření na oblasti historie, přírody, sportu či zeměpisu.¹⁶ V tematickém celku Zimní radovánky jsem za použití knihy *Nový průvodce přírodou* motivovala žáky k vyhledávání informací o ptácích, jejich následnému modelování dle fotografií v knize. Velice mile mě překvapilo, jak děti dokázaly vyhledávat jednotlivé druhy ptáků a zjišťovat o nich spoustu zajímavých informací, předávat je ostatním a následně je vymodelovat. Děti také využily pro svoji práci *Encyklopedii naší přírody* od Miloše Andery, kde měly možnost dozvědět se spoustu zajímavostí o životě ptactva.

---

¹⁴ GEBHARTOVÁ, Vladimíra. *Literatura pro děti*, s. 20 – 21. SPN, 14-451-87.

¹⁵ PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. Přeprac. 2. vyd. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2006, s. 198. ISBN 80-7290-244-X.

¹⁶ TOMAN, Jaroslav. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. Vyd. 1. České Budějovice: Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích, 1992, s. 93 - 94. ISBN 80-7040-055-2.

Také dramatické žánry, loutková hra a literární scénář pro film patří do literárního světa dětí. Základním principem je zde dialog, který na děti působí bezprostředně právě přímou řečí. Ve filmovém scénáři se lze také setkat s verši, pohádkou, říkadly či prózou.¹⁷ Právě dramatické ztvárnění veršované pohádky Jiřího Žáčka *Čert a Káča* mělo u dětí velký úspěch. Děti byly nejprve rozděleny na jednotlivé postavy děje a poté četly přidělené texty. Po opakovaném procvičování je již uměly z paměti a některé z dětí k textům přidaly i herecké ztvárnění. Toto představení měly děti možnost předvést ostatním spolužákům školy i rodičům na třídních schůzkách.

Z dalších žánrů, které popisuje ve své knize *Peterka*, jsem ve své práci s dětmi využila leporelo, komiks, čítanku a z poezie především rýmované básničky.

Leporelem nazývá *Peterka* obrázkovou knížku, z pevného papíru, rozkládací, určenou pro nejmenší k prohlížení a hraní, obsahující minimum textu. Tento žánr mi posloužil pro názornou ukázkou obrázků Josefa Lady dětem v tematickém celku *Co se děje v listopadu*.

Komiks popisuje *Peterka* jako příběh znázorněný kresbou s popisky k jednotlivým obrázkům a postavám. Do tematického celku jsem použila knihu komiksu *Anča a Pepík* od Lucie Lomové. Děti měly možnost přinést a představit ostatním své komiksové příběhy. Seznámily se s významem přímé řeči a následně mohly své znalosti, svoji fantazii a představivost uplatnit v pracovním listu při doplňování textů do nakresleného komiksu v rámci pracovního listu.

Dalším *Peterkou* popisovaným a mnou využitým žánrem je čítanka. Ta obsahuje soubory krátkých textů od různých autorů a z různých časových období. Je psaná přiměřeně pro určitý věk čtenářů a poučuje o světě a literatuře. Podobná čítance je kniha *Čtete dětem a s dětmi* od Marie Hanzové, která je doporučována jako doplňková četba na I. stupni. Z této knihy jsem čerpala také do praktické části bakalářské práce. Pro četbu a následnou práci s ní jsem vybrala báseň *Mráz* od Františka Nechvátala do tematického celku *Zimní radovánky*.

Poezii pro děti představuje jako rýmovanou, rytmičnou, epickou i lyrickou, která směřuje k dětem předškolního a mladšího školního věku.¹⁸ Rým se v mé praktické části bakalářské

---

¹⁷ GEBHARTOVÁ, Vladimíra. *Literatura pro děti*, s. 25. SPN, 14-451-87.

¹⁸ PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. Přepřac. 2.vyd. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2006, s. 198. ISBN 80-7290-244-X.

práce objevil velice často. Děti s ním pracovaly hned na počátku vznikajícího konceptu, v tematickém celku Ježci na podzim v básničce *Ježci* od Jiřího Žáčka.

Ráda bych doplnila výše zmíněné žánry o další z žánrových okruhů Jaroslava Tomana, který řadí mezi žánry mimo jiné také přísloví, pořekadlo, pranostiky a písně. Prísloví popisuje Toman jako výstižně vyjádřenou lidskou zkušenost, mravní ponaučení či moudrost. Také ho lze chápat jako životní radu v určitých situacích, které nám život přináší. O pořekadlu píše jako o pevném spojení slov, které vystihuje obvykle humornou a jedinečnou životní zkušenost, ale bez výchovného ponaučení. Pranostiky dle podání Tomana vystihují často životní zkušenost rolníka či hospodáře vázanou na počasí pro určité roční období. Koledy jsou Tomanem popisovány jako lidové písně, které se pojí s církevními svátky o Vánocích a Velikonocích.¹⁹ I s těmito žánry jsem pracovala s dětmi ve školní družině v rámci četby. Jako příklad uvádím pohádku *O mlsném princí aneb všude samí čerti* z knihy *Aktivita k rozvíjení vyjadřovacích dovedností u dětí* od Marie Hanzové a Evy Schneiderové, která obsahovala mnoho pranostik a přísloví. Z písní jsem volila koledu *Veselé Vánoce*, ze zpěvníku *Já písnička 1.*, kterou jsem využila k nácvičce na školní besídku.

Dalším literárním žánrem, který je určen pro dětského posluchače či čtenáře, je povídka. I zde se můžeme setkat s náznaky rýmů a eufonií. Tematika povídek je široká, často vychází z rodinného kruhu a rozšiřuje se s věkem dítěte, jeho zájmy, životními zkušenostmi a schopnostmi. Často jsou také v oblibě dětí povídky o přírodě. Velmi oblíbené jsou povídky s jedním ústředním hrdinou, který v podstatě každou povídku posouvá dále a rozvíjí ji jakoby na pokračování.²⁰ Knihy s ústředním hrdinou na pokračování také využívám k četbě ve školní družině, ale z důvodu dlouhodobější četby a návaznosti jsem je nevyužívala pro moji bakalářskou práci. Některé děti odchází z družiny domů a tím ztrácí přehled o ději četby.

---

¹⁹ TOMAN, Jaroslav. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. Vyd. 1. České Budějovice: Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích, 1992, s. 56 -57. ISBN 80-7040-055-2.

²⁰ GEBHARTOVÁ, Vladimíra. *Literatura pro děti*, s. 24. SPN, 14-451-87.

2 MLADŠÍ ŠKOLNÍ VĚK

V následující kapitole se zaměřím na vývoj dítěte v období mladšího školního věku. Budu se orientovat na jednotlivé poznávací procesy, které úzce souvisí s rozvojem čtenářství a čtenářských dovedností. Vycházet budu z odborné literatury *Vývojová psychologie* od Marie Vágnerové a z *Přehledu vývojové psychologie* kolektivu autorů zabývajících se touto tematikou. V další podkapitole se zaměřím na funkci rodiny vzhledem ke čtenářství.

Marie Vágnerové rozděluje mladší školní věk na raný a střední. V raném školním věku tj. od 6 do 9 let dítě ovlivňuje změna sociálního prostředí, která se odráží na dalším vývoji dětské osobnosti, různých dílčích schopnostech a dovednostech. Dítě se učí zvládat novou sociální roli a osvojuje si základy vzdělanosti: naučí se číst, psát a počítat. V období středního školního věku tj. od 10 let do 11 – 12 let dítě přechází na 2. stupeň základní školy. Toto období je charakteristické především přípravou na dobu dospívání. Dítě si vytváří vlastní postavení ve škole, mezi vrstevníky a částečně tak ovlivňuje svůj osobnostní vývoj. Postupně se také rozvíjí ve všech oblastech vzdělávání či zájmových aktivitách.²¹

2.1 Vývoj dítěte a jeho poznávacích procesů

V období raného školního věku dochází oproti předškolnímu věku ke zklidnění motorického vývoje. „*Pohyby jsou oproti předškolnímu období účelnější, rychlejší, přesnější, úspornější, koordinovanější; zlepšuje se hrubá i jemná motorika, zpřesňuje se vizuomotorická koordinace.*“²² Především jemná motorika má velký podíl při vyjadřování písemnou formou čteného textu, výtvarné a pracovní činnosti. U dětí v mladším školním věku stále přetrvává radost z pohybu. Ten by měl být zařazen do každého dne režimu školáka, stejně jako činnost odpočinková ke stabilitě duševní pohody. Proto je velmi důležité zařazovat ve školní družině činnosti, které povedou jak k odpočinku, tak k pohybovému rozvoji.

---

²¹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 255. ISBN 978-80-246-2153-1.

²² ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. Upr. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, s. 189. ISBN 978-80-244-2433-0.

Vývoj poznávacích procesů jako je vnímání, představivost, paměť, pozornost, myšlení, řeč, jsou procesy, které ovlivňují schopnosti školáka. Tyto procesy jsou u dětí individuální, i když pro toto období jsou ve znamení vysoké aktivity a proměny. Společně tak tvoří důležitou roli k cestě ke čtenářství. Právě z tohoto důvodu považuji za důležité zaměřit se na rozvoj těchto procesů také ve školní družině. Zde je možné nenásilnou a zábavnou formou děti motivovat a vést k činnostem, které budou tyto procesy rozvíjet. Jako motivaci k rozvoji jednotlivých procesů jsem využívala právě četbu. Při vykonávání jednotlivých činností navazujících na četbu, včetně pracovních listů, jsem se vždy snažila o zadávání takových úkolů, jejichž plnění vedlo k rozvoji těchto poznávacích procesů.

V tomto období se stává cílevědomým poznávacím procesem vnímání dítěte. Dítě se zaměřuje vědomě na jednotlivé předměty, jevy, činnosti a hledá mezi nimi souvislosti. Nestačí mu pouhé seznámení se s předměty, ale vyžaduje touhu znát jejich vlastnosti a vztahy. Dítě je zvědavé ve všech oblastech vzdělávání.²³ Během četby jsem s dětmi průběžně o textu mluvila, vysvětlovala cizí výrazy, informace, kterým děti neporozuměly. K jednotlivé četbě jsem kladla vhodné otázky do textu i za text, které rozvíjely další poznatky plynoucí z přečteného.

Během četby dochází v tomto období také k rozvoji představivosti. „*Představivost dosahuje u mladšího školáka vrcholu. Představivost postupně ztrácí typickou spontaneitu z předškolního období, dítě dovede rozlišit skutečnost a fantazii, stále více vniká do životní reality (ke světu představ se rádo vrací ve hře či četbě). Fantazie je do jisté míry potlačena realitou, vlivem školní práce se rozvíjí úmyslná, záměrná představivost.*“²⁴ Během četby je představivost velmi důležitá. Dítě si tak vizualizuje čtený text a dává průchod své fantazii. To je častým záměrem autorů knih pro děti a mládež. Vtáhnout čtenáře do děje a naplno tak probudit jeho fantazijní představy. „*Představovat si neznamena jen vzpomínat, reprodukovat, ale v myšlenkách přetvářet. Zatímco poznávání v encyklopedii je určováno předmětnou skutečností (ilustrace, foto), představivost a zejména fantazie vyžaduje vůli čtenáře, zaměřenou na tvořivost, kreativitu.*“²⁵ I s touto formou jsem pracovala, přestože ji neuvádím v praktické části bakalářské práce. Využívala

---

²³ ŠMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. Upr. 3.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, s. 106. ISBN 978-80-244-2433-0.

²⁴ ŠMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. Upr. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, s. 107. ISBN 978-80-244-2433-0.

²⁵ LEPILOVÁ, Květuše. *Cesty ke čtenářství + DVD: vyprávějte si s námi!*. Vyd. 1. Brno: Edika, 2014, s. 25. ISBN 978-80-266-0112-8.

jsem k četbě knihu *Nedokončené pohádky od Zdeňka K. Slabého*. Jeho nedokončené pohádky jsme si četli s dětmi nepravidelně během volných chvil, které se ve školní družině naskytly. Nejčastěji v odpoledních hodinách, po příchodu z venku, po svačině a přípravě na vyučování. Děti s oblibou tipovaly, jak by příběh mohl dopadnout.

Dalším poznávacím procesem, který ovlivňuje čtenářství a je pro školáka nesmírně důležitý, je pozornost. U mladších žáků je délka pozornosti kratší. Jestliže je koncentrace pozornosti u žáka nedostatečná, vede často k neúspěšnosti v oblasti učení. Je třeba jednotlivé činnosti obměňovat, neustále motivovat k dalším činnostem a u mladších dětí zařazovat krátkodobější úkoly.²⁶ Ve školní družině je nutné dodržování jednotlivých činností, které popisují v kapitole Školní družina, aby nedocházelo k přetěžování pozornosti dítěte. S tím souvisí i vhodné zařazení četby a následných úkolů v mé bakalářské práci. Vždy je nutné respektovat zařazení těchto aktivit s ohledem k předcházející činnosti dětí ve vyučování.

V tomto období dochází také k rychlému zdokonalování paměti. S nástupem dítěte na základní školu převažuje nejprve paměť mechanická, neúmyslná. Aby si mladší žák dokázal spojit nové informace získané například četbou se znalostmi a zkušenostmi již zažitými, je zde třeba pomoc učitele, vychovatele. I zde hraje velkou roli motivace pedagoga. Dítě si postupně uvědomuje cíle a účel zapamatování a využívá i logický úsudek.²⁷ I ve školní družině lze pracovat s pamětí. Během činností v mé praktické části bakalářské práce jsem se na vývoj tohoto procesu také zaměřila při četbě básniček a jejich následném zapamatování, při naučení se textů pro dramatickou činnost. Cílem nebylo pouhé zapamatování textů, ale jejich využití pro další aktivity s tím spojené. Např. recitace na třídní schůzce, přednes básničky pro žáky 1. ročníku nebo dramatická činnost při různých akcích školy.

Myšlení dítěte mladšího školního věku je nejprve vázáno na realitu. Dítě je schopno přemýšlet o něčem, co zná, dokáže si konkrétní věc či situaci představit. Soustředí se na poznání reálného světa, vychází z vlastního znalostí, z vlastních zkušeností. *„Postupně dochází ke kvalitativní proměně jeho uvažování. Piaget (1966,1970) nazval toto období, které trvá až do 11-12 let, fází konkrétních logických operací. Ze školského*

---

²⁶ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. Upr. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, s. 107. ISBN 978-80-244-2433-0.

²⁷ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. Upr. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, s. 107. ISBN 978-80-244-2433-0.

*hlediska je takový způsob myšlení typický pro žáky prvního stupně základní školy. Změna způsobu uvažování, k níž dochází v tomto věku, je pro další rozvoj poznávacích procesů velmi důležitá.*²⁸ Dětské uvažování se stává přesnější, věcnější, flexibilnější. Až při dosažení této vývojové úrovně myšlení dokáže dítě těžit ze školní výuky. Je pro ně pochopitelná a tím i poutavější. Také v mimoškolních činnostech lze ovlivňovat rozvoj rozumových schopností formou různých didaktických her, četbou a následujícími činnostmi s ní spojenými. Jako příklad uvádím didaktické hry využívané dětmi v naší školní družině, které nepopisuji v praktické části. *Moje první Česko, Česko Junior, Slovo, Abeceda v kostce, Pohádky v kostce, Aktivita*. Všechny tyto hry rozvíjí již zmíněné poznávací procesy.

S rozvojem myšlení se zdokonaluje i řeč dítěte. V tomto vývoji lze sledovat u dětí velké individuální rozdíly ve výslovnosti, slovní zásobě, a také skladbě řeči. *„Ve škole se dítě učí osvojit si řeč psanou a čtenou, což je pro něj zpočátku velmi náročné a unavující. Psaní a čtení vyžaduje složitou souhru funkcí analyzátorů, sluchového a kinestetického, jsou podmíněny kvalitou smyslové analýzy a syntézy souvisejícími se složitými neuropsychickými procesy. Vlivem školy a dovednosti číst se řeč dítěte výrazněji rozvíjí – roste slovní zásoba, délka a složitost vět i souvětí, zkvalitňuje se větná stavba včetně užití gramatických pravidel, patrný je u některých dětí pokrok v artikulaci.*²⁹ Rozdíly jsou způsobené individuálními dispozicemi a také prostředím, kde dítě tráví většinu času, kde vyrůstá – v rodině. Tam, kde není dětem věnován dostatek času pro komunikaci, povídání, četbu, hry, je třeba pomoci. I já ve své svém oddělení pozoruji velké rozdíly ve slovní zásobě u dětí, ve způsobu vyjadřování, pochopení zadání úkolů a porozumění jednotlivých výrazů, slov. Proto je nutné s dětmi hodně hovořit, ptát se na jejich názory, vysvětlovat významy nových slov a ověřovat jejich chápání a srozumitelnost. Také již zmíněné didaktické hry mají velký vliv na rozvoj řeči.

Také rozvoj čtenářství a písemného vyjadřování u dětí mladšího školního věku je popsán v knize Marie Vágnerové. Tento proces postupuje od osvojování písmen k jejich spojování do slabik, slov a následně do celých vět. Žáci si musí uvědomit, že hlásky a jejich pořadí ve slově nelze zaměňovat, protože by slova nedávala smysl nebo měla jiný význam ve větě. Věty jsou pro děti již zdrojem informací. Po zvládnutí čtení bez porozumění,

²⁸ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 266. ISBN 978-80-246-2153-1.

²⁹ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. Upr. 3.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, s. 109. ISBN 978-80-244-2433-0.

kdy dítě čte nejdříve pouze mechanicky a stvrzuje tak pouze zafixování tvarové a zvukové podoby písmen a jejich spojení a obsah mu často uniká, následuje teprve čtení s porozuměním. Nejprve porozumění jednotlivým slovům, poté větám a teprve později větším celkům textů. Takovéto zautomatizování čtení nastupuje nejčastěji koncem 2. třídy nebo ve 3. ročníku základního vzdělávání. Dle výzkumů zabývajících se čtením s porozuměním tato schopnost v současnosti klesá nejenom u dětí. To je také jeden z důvodů, který mě vedl k rozvoji čtenářství a práce s textem ve školní družině u žáků 3. třídy. Porozumění není jenom o tom si text přečíst a zapamatovat, ale umět text interpretovat ústně vlastními slovy nebo písemně. Stejně tak, jako vývoj čtení i psaní probíhá ve dvou fázích. V první fázi jde o zvládnutí grafomotoriky, ve druhé fázi o psaní s porozuměním. Až po zautomatizování techniky psaní se mohou žáci zaměřit na psaný obsah. Nejprve se učí psát jednotlivá písmena, dále spojují písmena do slabik a slov. Teprve poté spojují jednotlivá slova do krátkých vět. Také ve 3. ročníku by se dítě mělo naučit formulovat myšlenky písemnou formou, přestože jejich projev má ještě nedostatky. Často je vázán na vlastní zkušenosti, znalosti a realitu žáka, která je charakteristická pro mladší školní věk dítěte.³⁰ Tyto činnosti je možné zpočátku procvičovat ve školní družině například formou tajenek, křížovek, osmismerek a rébusů. Postupně lze navázat na psaní krátkých příběhů, vyjádření vlastních myšlenek. Vždy samozřejmě nenásilnou a hravou formou založenou na dobrovolnosti. V průběhu celé praktické části se jednotlivým činnostem rozvíjejícím čtenářství i písemný projev žáků také zabývám.

2.2 Funkce rodiny v mladším školním věku vzhledem ke čtenářství

Rodina hraje velmi důležitou roli v rozvoji osobnosti dítěte, a to i v souvislosti se čtenářstvím. Významným faktorem pro zdravý rozvoj dítěte je rodina, která mu poskytuje pocit důvěry a jistoty, dostatek lásky, tolerance a empatie. To vše ovlivňuje vývoj dětské psychiky. Dítě si odnáší z rodiny její základní model chování. Z toho plyne i vztah dětí k četbě. Je zřejmé, že v rodině, kde se nečte, bude obtížnější motivovat děti k četbě. Vztah ke čtenářství lze budovat již od útlého dětství. Květuše Lepilová ve své knize *Cesty ke čtenářství* uvádí následující. „*Vtisk raných zážitků ovlivňuje dítě po celý život. Čím je vtisk ranější, tím je hlubší a pevnější. Dětský zájem o předčítané a vyprávěné slovo pramení ale také z citového zaujetí pro to, že je dítě při čtení z knihy*

---

³⁰ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 301-305. ISBN 9788024621531.

*blízko milovaného dospělého (rodiče, prarodiče, staršího sourozence).*³¹ Čím více je rodina s dítětem v blízkém kontaktu, dítěti předčítá, vypráví, dochází k rozšiřování slovní zásoby, lepším vyjadřovacím schopnostem dítěte a snazší komunikaci dětí při nástupu do školy. Je-li tedy kniha, která poskytuje dítěti také rozvoj fantazie, získávání nových zkušeností a poznatků i poznání sebe sama součástí dítěte od raného dětství, může velice usnadnit náročné začátky školní docházky a ovlivnit celoživotní vztah k četbě. Také autoři knihy *Kudy vede cesta ke čtenáři* Irena Věříšová a kol. uvádí, že rodina má v určování čtenářských návyků dítěte dvojnásob až trojnásobně vyšší význam než škola. Vztah rodiny ke čtenářství jednoznačně ovlivňuje a stimuluje čtenářské zájmy dítěte. Tam, kde rodina v tomto ohledu neplní svoji funkci, snaží se pozitivně ovlivňovat a motivovat rozvoj dětského čtenářství škola.³² Během rozhovorů s dětmi jsem shledávala velké rozdíly v této oblasti. Některé děti uváděly, že jim od malička rodiče či prarodiče četli, jiné děti uvedly, že jim rodiče pouštěli či stále pouští před spaním CD s pohádkou. V malém počtu dětí uváděly, že jim rodiče čtou i nyní, kdy už umí samy číst. Většina z nich má povoleno si číst před spaním sama. Jen některé to využijí. Právě ale děti, které uvedly, že čtou rády a dobrovolně, umí lépe komunikovat, vyjadřovat se a mají větší slovní zásobu.

---

³¹ LEPILOVÁ, Květuše. *Cesty ke čtenářství + DVD: vyprávějte si s námi!*. Vyd. 1. Brno: Edika, 2014, s. 10. ISBN 978-80-266-0112-8.

³² VĚŘÍŠOVÁ, Irena, KRÜGER Květuše, BĚLINOVÁ, Eva a kol., *Kudy vede cesta ke čtenáři?: rozvoj dětského čtenářství na druhém stupni základní školy*. Vyd. 1. Praha: GAC, 2007, s. 10-11. ISBN 978-80-254-0669-4.

3 CÍLE V OBLASTI LITERÁRNÍ VÝCHOVY PRO ŽÁKY 3. ROČNÍKŮ

Autor knihy *Hravá interpretace v hodinách čtení a literární výchovy* Ondřej Hník ve své knize mimo jiné vyjmenovává prioritní cíle v oblasti literární výchovy pro jednotlivé ročníky prvního stupně základního vzdělávání. Dle Osnov čtení a literární výchovy pro žáky 3. tříd programu Základní školy (aktuální znění k 1. 9. 2003), uvedených v jeho knize, jsem se částečně držela při stanovení cílů pro tematické celky včetně pracovních listů. Velmi mne zajímalo, zda jsou žáci 3. ročníku schopni těchto cílů dosahovat a jsou ochotni se těmto aktivitám věnovat i mimo vyučování hravou formou, a tím tak své znalosti prohlubovat a upevňovat. Níže uvádím, které body z osnovy jsem praktikovala při práci s literaturou v praktické části. Konkrétní cíle, činnosti a literaturu popisuji v praktické části bakalářské práce.

Učíme se číst – v průběhu praktické části jsme s dětmi mnohokrát četli texty společně hlasitým čtením, individuálně po jednotlivých větách, nebo jsem dětem předčítala a následně jsme s texty pracovaly.

Pracujeme s literárním textem – na základě literárního textu děti výtvarně ztvárnily pohádku a poté ji vyprávěly ostatním, oblíbenou činností byla dramatizace pohádky určená pro mladší spolužáky a rodiče. Některé činnosti spočívaly také v hledání informací v odborné literatuře určené pro děti (atlasy) ve skupinách a následné prezentaci textu ostatním. Děti také bavilo domýšlení příběhů. Nelze opomenout na význam ilustrace. Děti na čtený text navazovaly činnostmi pracovními i výtvarnými.

Povídáme si nad literárním textem, nad knihou – děti měly možnost nosit vlastní knihy, které přečetly a seznámit ostatní spolužáky s těmito knihami. Dále měly možnost vyjadřovat své myšlenky nad přečtenými texty a doplňovat je o vlastní prožitky. Ve všech textech se děti zaměřovaly na děj, prostředí, charakteristiku jednotlivých postav, význam textu.

Seznamujeme se se základy literatury a jejími žánry – děti se v průběhu jednotlivých tematických celků seznamovaly s literaturou a jejími žánry. Recitovaly básně, naučily se text zpaměti, zamýšlely se nad významem textu. Postupně pracovaly s dalšími žánry,

jako je pohádka, příběh, povídka, obrázkové knihy, komiks a také s příslovím, pranostikou a písní.

Ondřej Hník dále vyjmenovává ve své knize dovednosti žáka 3. ročníku, které by měl umět. Z jeho knihy uvádím schopnosti a dovednosti, které jsem se i já snažila u dětí rozvíjet.

„Využívat získaných čtenářských dovedností a návyků při četbě jednoduchých textů.

Recitovat básnický text.

Orientovat se v textu knih určených dětem.

Domýšlet příběhy.

Vyjádřit svůj postoj k přečtenému textu.

Chápat četbu jako zdroj informací o světě i o sobě.“³³

Ondřej Hník ve své knize dále konstatuje, že v programu nechybí důraz na rozvoj osobnosti žáka, dodržování obecných, ekologických a společenských vztahů, a také pravděpodobnost tvořivosti. Klade si zde ovšem otázku, zda si jednotliví pedagogové dokážou poradit s naplněním jednotlivých úkolů a plněním cílů.³⁴ Tuto otázku jsem si kladla také já, a proto jsem se rozhodla prověřit i své schopnosti v přípravě těchto aktivit pro děti ve školní družině. Jeho kniha mi byla velkou inspirací při tvorbě pracovních listů, a také mi pomohla orientovat se v osnovách učiva pro děti 3. ročníků.

---

³³ HNÍK, Ondřej. *Hravá interpretace v hodinách čtení a literární výchovy: inspirativní materiál pro učitele literární výchovy a studenty učitelství*. Vyd. 1. Jinočany: H & H, 2007, s. 46. ISBN 978-80-7319-067-5.

³⁴ HNÍK, Ondřej. *Hravá interpretace v hodinách čtení a literární výchovy: inspirativní materiál pro učitele literární výchovy a studenty učitelství*. Vyd. 1. Jinočany: H & H, 2007, s. 50. ISBN 978-80-7319-067-5.

4 ŠKOLNÍ DRUŽINA

V této kapitole popíší školní zařízení pro zájmové vzdělávání, konkrétně školní družiny. Školní družiny jsou zařízení, která se nachází nejčastěji přímo v ZŠ, nebo mohou být zřizovány jako samostatná zařízení pro využívání více ZŠ. Školní družinu navštěvují převážně žáci prvního stupně. Ve výjimečných případech může být do družiny přihlášen žák z druhého stupně. Tato zařízení slouží pro žáky, kteří přicházejí do školy v ranních hodinách dříve před vyučováním a odpoledne pro ty, které si rodiče nemohou vyzvednout po skončení vyučování. Odpoledne si jednotlivé vychovatelky žáky přebírají po vyučování od třídních učitelů a převádí děti do jednotlivých oddělení školní družiny. Jednotlivá oddělení jsou naplňována maximálním počtem 30 přihlášených žáků. Do jednotlivých oddělení ŠD mohou být přihlášení žáci pouze z kmenových tříd, ale také žáci z různých ročníků. Vždy záleží na počtu přihlášených dětí, a také na rozhodnutí ředitele školy. V ZŠ, kde pracuji, jsou oddělení tvořena většinou z žáků kmenových tříd. Děti z jiných tříd, převážně z vyšších ročníků, jsou doplňovány pouze do oddělení, která nebyla dostatečně naplněna. Vždy by měl být kladen důraz, aby všichni žáci měli k sobě blízké vrstevníky, kamarády či sourozence.

4.1 Základní formy činnosti ŠD

Primární formou činnosti školní družiny je pravidelná činnost. Tato činnost zahrnuje každodenní pedagogickou náplň pro všechny děti přihlášené k pravidelné docházce do jednotlivých oddělení. Do pravidelné činnosti mohou být zahrnuty také příležitostné aktivity, které jsou organizovány všemi odděleními školní družiny a jsou určeny také rodičům nebo pro veřejnost. Jedná se o aktivity organizované školní družinou. Např. besídky, jarmarky, školní akademie. Dále lze do pravidelné činnosti zařadit činnosti spontánní. Sem patří aktivity neorganizované vychovatelem, např. v ranní družině před začátkem vyučování, nebo při koncové družině, kdy dochází ke slučování jednotlivých oddělení dohromady. Tyto aktivity lze zařadit i venku. Další činností, která je uvedena v knize *Pedagogické ovlivňování volného času* od B. Hájka a kol., je činnost odpočinková. Tato činnost má za úkol odstranit psychickou i fyzickou únavu z dopoledního vyučování. Má být zařazována po vyučování a obědě. Její činnosti by se měly odehrávat v klidném prostředí. Děti by měly mít možnost u činnosti sedět či ležet na koberci. Mezi odpočinkové

činnosti ve ŠD mohou být zařazovány různé aktivity, které směřují k rozvoji osobnosti dítěte. Vždy je třeba zohlednit věk dětí a individuální potřebu odpočinku dítěte. Já v době odpočinkové činnosti nejčastěji volím poslech četby, rozhovory o přečteném, dále vypravování vlastních zážitků souvisejících s četbou, filmových či divadelních představení, které děti navštívily. Dále lze tyto činnosti obohatit o dramatické ztvárnění. Tyto činnosti volím často jako motivaci pro další práci s dětmi. Do odpočinkové činnosti lze také zahrnout hudební činnosti. Děti mohou poslouchat hudbu, zaspívat si, zahrát si na hudební nástroj. Dále dětem nabízím a motivuji je ke klidným stolním společenským hrám, které se také často podílejí na rozvoji slovní zásoby a komunikačních dovednostech.

Poté následuje činnost rekreační, která zahrnuje především pohyb na čerstvém vzduchu, sezonní hry a pohybové hry na školním hřišti nebo v parku. Autoři knihy doporučují nejprve zařazovat organizované, soutěživé hry s pravidly a následně dětem nabízet a umožňovat spontánní činnost ve vymezeném prostoru.

Po příchodu z venku následuje příprava žáků na vyučování, do kterého lze zahrnout konkrétní vypracování domácích úkolů, zábavné procvičování učiva formou didaktických her, upevňování a prohlubování vědomostí a dovedností.³⁵ I tento časový prostor jsem využívala ve své praktické části bakalářské práce. Mezi jednotlivými činnostmi děti také navštěvují zájmové útvary nabízené školou, které se podílí na rozvoji konkrétních potřeb a zájmů žáků. Tyto zájmové činnosti lze dělit dle jednotlivého zaměření. Děti se v rámci školní družiny také účastní různých příležitostných akcí, výletů. Během všech výše zmíněných činností jsou průběžně vedeni k upevňování hygienických, sebeobslužných a kulturních návyků. Také je kladen důraz na veřejně prospěšné činnosti, které by měly u dětí vést k prosociálnímu chování a k ochraně životního prostředí.³⁶

4.2 Funkce vychovatele

Funkce vychovatele školní družiny je velice rozmanitá. V první řadě je zodpovědný za své žáky v průběhu všech činností ve školní družině. Stává se dětem jejich rádcem, pomocníkem, vyhledává pro děti činnosti, kterými je inspiruje a směřuje k procesu učení.

---

³⁵ HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav, PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2011, s-146-147. ISBN 978-80-262-0030-7.

³⁶ PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999, s. 120-121. ISBN 80-7178-295-5.

Jeho funkcí není učit, ale podněcovat děti k tvůrčím činnostem, k jejich samostatnosti, k zájmu o získávání nových dovedností a vědomostí.

Vychovatel by měl jít dětem příkladem. Být pro ně uznávanou autoritou, ale zároveň přítelem, který má pochopení pro jejich radosti i starosti. Kvalitní vychovatel se snaží dětem naslouchat, hovořit s nimi, zajímat se o jejich zájmy. Snaží se nalézt pro každého činnost, ve které bude žák úspěšný a v činnosti ho podporovat a povzbuzovat. Ocenění výsledků vychovatelem se často pozitivně projeví i ve výuce. Funkce vychovatele školní družiny je odlišná od funkce učitele. Vychovatel školní družiny není vázán osnovami, metodické dokumenty jsou mu pouze návrhem, od kterého může odvíjet a koordinovat své činnosti s dětmi. Má větší možnosti komunikace s žáky a při jednotlivých činnostech může využívat různých prostředí, které podněcují aktivity dětí. Děti zde mají větší prostor pro spontánní projevení vlastních názorů a pocitů. Vychovatel se snaží podporovat komunikaci mezi dětmi, a také mezi dětmi a jím samotným.³⁷ Funkce vychovatele, tak jak je vidí Pávková, jsou velmi výstižné. Ze své praxe mohu posoudit, že toto povolání je velice různorodá činnost, která vyžaduje mnoho postojů, kreativity, dovedností a emocionálního cítění. Mně osobně velmi vyhovuje, pokud si jako vychovatelka vedu žáky ve svém oddělení od 1. – 3. třídy. Z mého pohledu je první polovina 1. ročníku velmi náročná jak pro děti, tak pro vychovatele. Děti se seznamují s novým prostředím, s novými spolužáky, s novou paní učitelkou, vychovatelkou, s novým režimem. Já se proto vždy snažím, aby se děti po vyučování cítily dobře, uvolněně, nebyl na ně vyvíjen zbytečný tlak. Snažím se o vytvoření pravidelného režimu, který dětem vyhovuje a mně napomáhá zvládnout všechny činnosti, které do školní družiny patří. Až když jsou děti dostatečně seznámeny s pevným režimem, přidávám nové aktivity, na které děti předem upozorňuji. Od počátku usiluji o vytvoření vhodného klima ve třídě založeného na vzájemné důvěře, spravedlnosti a toleranci mezi dětmi navzájem, ale také mezi dětmi a mnou. Během tří let pozoruji obrovské změny u dětí nejen ve fyzickém vývoji, ale především v sociálním. Děti se stávají samostatnějšími, sebevědomějšími a vzdělanějšími. Za tím vším vidím i část své práce, a proto mě tato profese velmi naplňuje. Velkým pomocníkem v této práci se mi stává právě dětská literatura. Četba může být pojítkem mezi vychovatelem a dětmi. Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že je velmi pozitivní s dětmi hovořit během četby a nenechávat rozhovor až po přečteném. Děti se mnohem více zapojují do diskuze. Reagují

---

³⁷ PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999, s. 76-77. ISBN 80-7178-295-5.

na přečtené vlastními zkušenostmi, zážitky. Ztotožňují se s hrdiny, hledají v textu souvislosti s jejich životy. Tak dochází k poznávání se mezi sebou navzájem i mezi dětmi a vychovatelem.

II PRAKTICKÁ ČÁST

5 ŠVP ŠD ZŠ CHVALETICKÁ

Jak jsem již zmiňovala v úvodu, pracuji jako vychovatelka ve školní družině na ZŠ Chvaletická na Praze 14. Mezi hlavní cíl ŠVP ŠD je vyplnit volný čas dětí, které navštěvují školní družinu, vhodnými činnostmi a aktivitami, které děti dokážou nejenom zabavit, ale zároveň jsou bohatým přínosem pro jejich celkový rozvoj osobnosti. Četba a práce s ní se mi zdá jako bohatý zdroj k využití pro úspěšné naplnění cíle ŠVP ŠD.

5.1 Tematický plán ŠD ZŠ Chvaletická

Tematický plán Školní družiny je rozdělen na deset měsíčních plánů. Možností každého vychovatele je zařazovat do těchto plánů jednotlivé aktivity dle svého uvážení na základě věkového složení a počtu žáků v jednotlivém oddělení, které budou korespondovat s daným plánem pro konkrétní období. Cílem těchto plánů je rozvíjet následující klíčové kompetence u žáků:

- Klíčové kompetence sociální a personální;
- Klíčové kompetence k řešení problémů;
- Klíčové kompetence pracovní;
- Klíčové kompetence k učení;
- Klíčové kompetence komunikativní.

Z těchto plánů jsem vycházela při tvorbě mého návrhu na vytvoření konceptu Práce s dětskou literaturou ve školní družině.

6 PŘEDSTAVENÍ NÁVRHU KONCEPTU PRÁCE S DĚTSKOU LITERATUROU VE ŠKOLNÍ DRUŽINĚ

Zde představuji návrh konceptu pro práci s dětmi ve školní družině. Tematické celky a konkrétní činnosti s nimi související, dále metody a formy práce jednotlivých celků prezentuji v metodických přehledech a pracovních listech. Metody a formy práce charakterizuji v níže uvedené kapitole.

Tabulka 1: Představení návrhu konceptu

Cílová skupina	Oddělení školní družiny, 3. ročník ZŠ, průměrný počet 20 žáků, z toho 15 dívek a 5 chlapců
Časový rámec	5 měsíců
Místo realizace	ZŠ Chvaletická 918, 19800 Praha 9, školní družina, okolí školy, hřiště, les, knihovna Hloubětín
Koncept rozdělen na tematické celky	Ježci na podzim Co se děje v listopadu? Čertovské dovádění Pohádkové Vánoce Zimní radovánky
Činnosti	Četba, práce s textem, pracovní a výtvarné činnosti podrobně rozepsané v jednotlivých metodických přehledech
Metody a formy práce	Metoda slovní – vysvětlování, rozhovor, práce s literárním textem, práce s osnovou příběhu, dialogizace, dramatizace četba, brainstorming, tvorba myšlenkové mapy Metoda praktická – metoda produkční Metoda názorně demonstrační – předvádění a pozorování

Zdroj: vlastní

6.1 Realizace navrhovaného konceptu – tematických celků

V měsíci říjnu jsem zahájila realizaci praktické části bakalářské práce. Pro každý měsíční plán jsem si vybrala určitou charakteristiku pro toto období a snažila se ji za pomoci literatury dětem přiblížit a zároveň tím rozvíjet výše zmíněné kompetence a celkový rozvoj dítěte. Tyto části nazývám ve své práci tematickými celky. V období měsíců říjen až únor jsem realizovala s dětmi výše zmíněné tematické celky. Při přípravě každého tematického celku jsem kladla velký důraz na volbu vhodné literatury, abych obohacovala děti o poznávání literárních žánrů, jejich rozlišení, práci s nimi a současně procvičovala i probírané učivo v rámci domácí přípravy na vyučování. Pro každý tematický celek jsem si stanovila klíčové kompetence, které budu u svých žáků rozvíjet, a určila konkrétní cíle, které by děti měly v průběhu všech činností zvládnout. Po ukončení tematického celku následovala práce s pracovním listem, který měl prokázat, zda se děti orientují v tématu, kterému jsme se společně věnovali a z jaké části splnily stanovené cíle. Každý tematický celek probíhal v jiné časové délce. V měsíci prosinci jsme realizovali tematické celky dva. Délka nešla předem určit. Stanovena byla vždy až po jeho dokončení. Občasnou komplikací bylo odcházení žáků do zájmových činností nebo ze školní družiny domů. V případě, kdy odešlo ze školní družiny více žáků, jsem vždy volila v době odpočinku náhradní program. Četla jsem dětem knihu na pokračování, kterou jsem nezahrnovala do tematických celků ani pracovních listů. Tyto knihy neuvádím ani v seznamu literatury, přesto považuji za důležité se o nich zmínit, protože v teoretické části popisují právě význam četby na pokračování, která rozvíjí mimo jiné emocionální cítění dítěte. Všechny tyto činnosti probíhaly v rámci školní družiny po vyučování, v době odpočinkové činnosti, rekreační činnosti a v době přípravy na vyučování. Dětem jsem četla po obědě na koberci, kde jsme si vždy o četbě povídali a navazovali na ni s dalšími aktivitami. Konkrétní četbu zahrnovaly i některé pracovní listy. Pro pracovní list jsem stanovila vždy určitý den – úterý, kdy měly děti kratší vyučování, byly tedy méně unavené a mohla se účastnit většina dětí. Přestože činnosti ve školní družině jsou dobrovolné a děti by do nich neměly být nuceny, většina žáků se na aktivity těšila a plnila je dobrovolně.

6.2 Použité metody a formy práce

Během realizace praktické části jsem využívala několik metod a forem práce, které uvádím v tabulce Představení návrhu konceptu Práce s dětskou literaturou ve školní družině. V této části blíže představím používané metody a formy práce.

Právě proto, že se jedná o činnosti ve školní družině, kde se mnoho činností odvíjí od komunikace mezi dětmi a vychovatelkou, jsem nejčastěji praktikovala metodu slovní.

Metoda slovní – jedná se o přenos informací mezi vyučujícím a žáky, která zahrnuje mnoho variant, které uvádím níže.

- Vysvětlování: tuto metodu je možné používat ve výuce i v zájmovém vzdělávání. Má blízko k popisu a při jejím využívání je nutno postupovat logicky a systematicky při předávání informací žákům. Používala jsem tuto metodu při seznamování dětí s jednotlivými žánry, jejich rozlišení, zadávání jednotlivých úkolů, při předávání informací v jednotlivých tematických celcích. Například při seznamování dětí s životem ježků, příkrmováním ptáčků, vysvětlování významu pranostik, přísloví, tradic, práce s atlasem;
- Rozhovor: vždy se jedná o komunikaci dvou stran, které mezi sebou komunikují, diskutují na určité téma. Mohou si zde pokládat otázky a odpovídat na ně. Ve většině případů se jedná o výchovně vzdělávací téma. Rozhovor a kladení otázek jsem nejčastěji využívala během četby a po dokončení četby a v závěru tematických celků během reflexe;³⁸
- Práce s literárním textem: vede k procvičování techniky čtení, umožňuje procvičování čtení s porozuměním, děti se učí práci s osnovou příběhu, je využívána pro dialogizaci, dramatizaci, může být pomůckou pro vytváření vlastních textů (tvořivé psaní), slouží k učení se formulace vlastních myšlenek, otázek a odlišnosti různých názorů a společné sdílení zážitků z četby. Literární hádanky, rébusy a kvízy rozvíjí žákům paměť, fantazii a představivost, vyvolávají jejich minulé čtenářské zážitky, zkušenosti a vědomosti. Tuto metodu jsem využívala v rámci celé praktické části. Z četby vždy vyplynuly jednotlivé úkoly související s touto metodou a děti se s ní setkávaly i v pracovních listech;

---

³⁸ [Http://wiki.knihovna.cz/index.php?title=Metody_a_formy_v%C3%BDuky](http://wiki.knihovna.cz/index.php?title=Metody_a_formy_v%C3%BDuky) [online]. [cit. 2016-03-11].

- Práce s osnovou příběhu: vede k uvědomění si složení textu na jednotlivé části, tematické celky (odstavce), oddělení podstatného od méně podstatného pro děj, rozvíjí vyjadřovací schopnosti žáků, obohacuje slovní zásobu, rozvíjí analytické a logické myšlení. Já jsem tuto metodu aplikovala v tematickém celku pohádkové Vánoce. Děti měly za úkol z pohádky vybrat podstatné okamžiky, výtvarně je ztvárnit a poté dle nich převyprávět pohádku ostatním;
- Dialogizace: spočívá v hlasitém čtení textu dle přidělených rolí. Využila jsem ji v tematickém celku Čertovské dovádění;
- Dramatizace: je reprodukce textu podle zadaných rolí včetně předvádění za použití kostýmů, kulís, pohybu, mimiky, gestikulace a hlasové intonace. Po nacvičení dialogizace a následném zapamatování textů děti nacvičily dramatické představení básně *Čert a Káča* od Jiřího Žáčka právě za pomoci vlastnoručně vyrobených kulís, přinesených kostýmů;
- Četba: uvádí dítě do světa literatury, umožňuje poznání a vzdělávání prostřednictvím tištěného textu. Četba byla po celou dobu realizace součástí všech činností, nejčastěji sloužila jako motivační prvek a součást pracovních listů;
- Brainstorming (burza nápadů): pomáhá v klidné, přátelské atmosféře řešit konkrétní problém, situaci. Žáci v kruhu na koberci uvádí své nápady, myšlenky, jak problém vyřešit. Tuto metodu lze obměňovat a upravovat dle tématu a věku dětí. Já jsem ji použila při tematickém celku Pohádkové Vánoce. Děti se v kruhu na koberci vyjadřovaly k vlastnímu názoru, co pro ně znamenají Vánoce. Dotýkaly jsme se tak rozdílnosti názorů a učily se respektu k druhým;
- Tvorba myšlenkové mapy: význam této metody spočívá ve vytvoření mapy, která vzniká kolem ústředního pojmu, kterým se chce pedagogický pracovník zabývat. K tomuto ústřednímu pojmu žáci přiřazují další pojmy, které s pojmem souvisejí. Já jsem využila myšlenkovou mapu také v tematickém celku Pohádkové Vánoce, kdy děti pracovaly s pohádkou. Na kolečka znázorňující sněhové vločky, které padají z mráčku, (z pohádky) děti uváděly společné znaky pohádek;³⁹

---

³⁹ ŠIKULOVÁ, Renata, RYTÍŘOVÁ, Vlasta. *Pohádkové příběhy k zábavě i k učení*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, s. 11-31. Výchova a vzdělávání. ISBN 80-247-1361-6.

Metoda praktická – je metoda se zaměřením na skutečnou činnost žáka, na praktické činnosti, které žák vykonává. Pod tuto metodu lze zařadit metodu produkční.

- Produkční metoda: shrnuje všechny úkony, práce, postupy, při nichž dochází ke vzniku nějakého výtvoru, výrobku, postupu. Já jsem tuto metodu využívala pro pracovní a výtvarné činnosti navazující na jednotlivou četbu. Například při výrobě ježka, kulis, panáčka podzimáčka, betlému ze špachtlí, výrobě dekorace na Dušičky, modelování ptáčků a při všech výtvarných činnostech;

Metoda názorně demonstrační – metoda založená na principu názornosti.

- Předvádění a pozorování – zprostředkování konkrétních prožitků na základě využití smyslů, názorného předvedení, přímé pozorování jevů – předmětů a nepřímé pozorování – informace předávané prostřednictvím filmu, videozáznamu. Také této metody jsem využila při názorném předvádění vánočních zvyků a tradic, při poznávání listů, kdy jsem dětem předkládala listy ze stromů. Nepřímé pozorování jsem aplikovala při pouštění filmu o ptáčcích dětem ve školní družině.

Během jednotlivých činností ve školní družině jsem využívala různé organizační formy práce. Snažila jsem se tyto formy obměňovat, aby docházelo ke změnám během činností a aktivity se tak stávaly pro děti zajímavější a atraktivnější. Nyní popíši jednotlivé formy a jejich využití v rámci realizace tematických celků.

- Hromadná forma práce (frontální): práce pedagogického pracovníka spočívá v činnosti, které se věnují všichni žáci, s dominantním postavením pedagoga, který činnost motivuje, řídí, usměrňuje a kontroluje. Tuto formu jsem používala převážně při vysvětlování, zadávání úkolu a popisu jednotlivých aktivit;
- Skupinová forma práce: spočívá ve spolupráci žáků ve skupině, vede k vzájemné spolupráci a komunikaci žáků mezi sebou a mezi žáky a pedagogem. Tato forma děti bavila vždy nejvíce, přestože často směřovala k vzájemné soutěživosti, což nebylo mým cílem;
- Samostatná práce žáků: každý žák pracuje samostatně, získává a vyjadřuje znalosti vlastní pílí. Tuto formu ocenili především žáci, kteří mají ve škole dobré studijní výsledky. Naopak žáci slabší měli se zpracováním zadaných úkolů někdy problém.

Neustále jsem dětem připomínala, že se nejedná o práci, která bude hodnocena známkou či opravami, že bude kladně hodnocen každý postřeh, každá myšlenka.⁴⁰

---

⁴⁰ [Http://wiki.knihovna.cz/index.php?title=Metody_a_formy_v%C3%BDuky](http://wiki.knihovna.cz/index.php?title=Metody_a_formy_v%C3%BDuky) [online]. [cit. 2016-03-11].

7 METODICKÉ PŘEHLEDY 1 – 5 A PRACOVNÍ LISTY K NIM PŘÍLOHY 1 – 5

7.1 Metodický přehled 1

Tematický celek: Ježci na podzim

Motivace k tematickému celku:

- Četba básničky z knihy *Velká kniha básniček a pohádek*⁴¹ od Jiřího Žáčka – *Ježci*;
- Informace o jezcích a jejich přípravě k zimnímu spánku – *Ježci na podzim*.⁴²

(příloha č. 6)

V rámci tematického plánu školní družiny jsem se v měsíci říjnu věnovala s dětmi tematickému celku o jezcích a jejich přípravě k zimnímu spánku.

Jako motivaci jsem si vybrala četbu básně od Jiřího Žáčka – *Ježci*. S touto básní děti také pracovaly v pracovním listu. Základní informace o jezcích jsem čerpala z citovaného zdroje. Tyto informace jsem zpracovala a četla dětem. Zde se děti dozvěděly, čím se ježek živí, kde žije, jak se připravuje na zimu a jak mu i ony mohou pomoci v případě nebezpečí.

Rozvoj kompetencí

Připravené činnosti v tematickém celku rozvíjí:

- kompetence k učení – žák čte a naslouchá, zopakuje si, co je to rým, uvědomuje si změny v přírodě pro rostliny i živočichy důsledkem změn ročního období;
- kompetence pracovní – rozvoj jemné motoriky, trpělivosti, pečlivosti;
- kompetence komunikativní – žák vypráví své zážitky, osobní zkušenosti související s tématem;
- kompetence sociální a personální – žák požádá o pomoc, spolupracuje se spolužáky, vychovatelem, pomáhá ostatním.

---

⁴¹ ŽÁČEK, Jiří. *Velká kniha básniček a pohádek*. Vyd.2. Praha: Fragment, 2007, s. 26. ISBN 978-80-253-0442-6.

⁴² www.zivotnazahrade.cz/jezci/ [online]. [cit. 2016-03-11].

Činnosti

- Četba, povídání a rozhovory s dětmi na téma ježek a setkání s ním;
- Pracovní činnost – výroba ježků za pomoci přírodnin;
- Výroba domečků pro ježky v lese: pohyb dětí na čerstvém vzduchu, vytváření kladného vztahu k přírodě;
- Výtvarná činnost – kresba tuší a temperou;
- Pracovní list.

Cíle tematického listu

- Žák umí v textu básně vyhledat rým. Dokáže do básně vybrat vhodná slova tak, aby se báseň rýmovala a zároveň její text dával smysl.
- Žák se umí orientovat v přečteném textu.
- Žák na základě uvedeného pracovního návodu vykonává chronologicky jednotlivé činnosti.

Tabulka 2: Metodický přehled 1

Počet žáků	20
Věková kategorie	3. třída
Prostory	Třída ŠD, školní zahrada, les
Motivace	Četba, rozhovory
Časový rámec tematického celku	2 týdny
Výukové metody	Metoda slovní – četba, rozhovory, práce s textem Metoda praktická – pracovní činnosti, výtvarné činnosti Forma výuky: hromadná, skupinová, samostatná práce žáků
Pomůcky	Text: Báseň Ježci z knihy Velká kniha básniček a pohádek od Jiřího Žáčka Ježci na podzim – informace o jezcích Výroba ježků: silonová punčocha, náplň do polštářů (vata), knoflíky, nit, jehla, nůžky, bodláky a přírodniny na dozdobení ježků, tavící pistole Stavby domečků v lese: přírodní materiál – větve, listí, kameny, šišky Pracovní list: pero, pastelky Výtvarná činnost: čtvrtka A4, tuš, temperové barvy, listy ze stromů, štětec
Klíčová slova	Četba, pracovní činnost, výtvarná činnost, pracovní list, rým

*Zdroj: vlastní***Reflexe**

Po ukončení tematického celku Ježci na podzim jsme společně s dětmi na koberci ve školní družině zhodnotili jednotlivé aktivity. Dětem se všechny aktivity líbily. Velmi kladně hodnotily výrobu ježků a stavby jejich domečků v lese. Mnozí z nich přemluvily rodiče, aby se s nimi po škole nebo o víkendu šli do lesa na ježky podívat. Pracovní list děti vyplňovaly s nadšením a ve většině případů si s ním poradily a dosáhly očekávaných cílů. Někteří méně zdatní čtenáři měli problém s vyhledáváním informací v textu.

Sebereflexe: Pro motivaci by bylo možné použít ještě jiné zdroje. Například encyklopedie, prezentace, film. Kladně hodnotím připravenost na jednotlivé činnosti a přípravu materiálu. Za povedené považuji střídání činností, včetně pobytu uvnitř ŠD i pobytu venku při realizaci celého tematického celku.

7.2 Metodický přehled 2

Tematický celek: Co se děje v listopadu?

Motivace k tematickému celku:

- Četba úryvku z knihy *Vzpomínky z dětství*, Josef Lada – *Od jara do zimy*⁴³, ukázky Ladových ilustrací – z knihy *Veselé obrázky Josefa Lady*,⁴⁴ z pohlednic;
- Četba úryvku z knihy *Broučci*, Jan Karafiát – *První přátelství u kamen*⁴⁵;
- Seznámení dětí s pranostikami, které se vztahují k podzimnímu a chladnému počasí a odhadování dětmi jejich významu z knihy *Povídání a hry s českými příslovími*⁴⁶; od Petra Kukala
- Básnička *Listopad, Velká kniha malého školáka*⁴⁷, Jiří Lochovec.

V průběhu měsíce listopadu jsem dětem po obědě četla úryvky z výše jmenovaných knih. V knize *Vzpomínky z dětství* od Josefa Lady autor popisuje jednotlivé práce lidí od jara do zimy, hry dětí, kterým se venku věnovaly, a také o povinnostech spojených s hospodářstvím, které děti musely zastat v jednotlivém ročním období. Děti shledávaly v textu rozdíl doby od současnosti a hledaly v textu i informace o aktivitách, činnostech, které se s postupem času nemění.

V knize *Broučci* od Jana Karafiáta autor líčí přípravu broučků na zimu. Vystihuje zde důležitost zásoby potravin, dřeva na topení, a také zajištění obydlí před zimou. Povídali jsme si s dětmi o tom, jak se jiná zvířátka připravují na zimu, jak můžeme i my

---

⁴³ LADA, Josef. *Vzpomínky z dětství*. Rozšíř. 7. vyd. Praha: Albatros, 1977, s. 27-72.

⁴⁴ LADA, Josef. *Veselé obrázky Josefa Lady*. Vyd.6. Praha: Albatros, 1985.

⁴⁵ KARAFIÁT, Jan. *Broučci*. Kladno: Delta, 2000, s. 14-21. ISBN 80-86091-13-9.

⁴⁶ KUKAL, Petr. *Povídání a hry s českými příslovími: pro děti od 6 do 10 let*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. Výchova a vzdělávání. ISBN 978-80-247-1820-0.

⁴⁷ [SESTAVITELÉ MAĎARSKÉHO ORIGINÁLU ANIKÓ CSÖRGŐ, Zsuzsa Fűzesi a české texty vybral Jiří Lochovec] Z MAĎARSKÉHO ORIGINÁLU PŘELOŽIL. *Velká kniha malého školáka*. Vyd.4. Ostrava: Librex, 1999. ISBN9788072281138.

zvířátkům v zimě pomáhat. Také o tom, jak se připravují na zimu lidé na horách, na venkově a ve městech.

Děti jsem seznámila s pranostikami, které se vztahují k podzimu a podzimnímu počasí. Děti se snažily odhadovat jejich správný význam.

Básničku *Listopad* četly děti společně v rámci pracovního listu.

Rozvoj kompetencí

Připravené činnosti v tematickém celku rozvíjí:

- kompetence k učení – žák čte a naslouchá, uvědomuje si změny v přírodě pro rostliny i živočichy důsledkem změn ročního období;
- kompetence pracovní – rozvoj jemné motoriky, trpělivosti, pečlivosti, estetického cítění;
- kompetence komunikativní – žák vypráví své zážitky, osobní zkušenosti související s tématem, porovnává své znalosti a zkušenosti se vzpomínkami autora Josefa Lady;
- kompetence sociální a personální – žák požádá o pomoc, spolupracuje se spolužáky, vychovatelem.

Činnosti

- Četba, povídání a rozhovory s dětmi o úryvcích z knihy, o podzimu, o měsíci listopadu a jeho charakteristických znacích, vysvětlování významu pranostik;
- Pracovní činnost – výroba dekorace na dušičky – mozaikování, výroba panáčka listopadáčka v rámci pracovního listu dle přiloženého návodu;
- Výtvarná činnost – zachycení podzimního počasí v přírodě (suché pastely) – vítr, déšť, mlha;
- Rekreční činnost – vycházka do přírody – poznávání listů;
- Pracovní list.

Cíle tematického celku

- Žák umí svými slovy popsat odlišnosti mezi jednotlivým ročním obdobím a zařadit k nim charakteristické znaky.
- Žák dokáže vyjmenovat rozdíly v životě lidí z minulosti a současnosti na základě četby úryvku z knihy *Vzpomínky z dětství*.
- Žák umí vysvětlit význam pranostiky.
- Žák rozezná základní druhy listů.
- Žák vystihne ve své kresbě jednotlivé druhy počasí.
- Žák umí formulovat věty a sepíše krátký příběh z nabídky několika slov.
- Žák na základě uvedeného pracovního návodu vykonává chronologicky jednotlivé činnosti.

Tabulka 3: Metodický přehled 2

Počet žáků	20
Věková kategorie	3. třída
Prostory	Třída ŠD, vycházka do přírody
Motivace	Četba, rozhovory, Ladovy ilustrace, pranostiky
Časový rámec tematického celku	2 týdny
Výukové metody	Metoda slovní – četba, rozhovory Metoda praktická – pracovní činnosti, výtvarné činnosti, rekreační činnost Metoda názorně demonstrační – poznávání listů Forma výuky: hromadná, samostatná práce žáků
Pomůcky	Text: Vzpomínky z dětství, Josef Lada Ilustrace od Josefa Lady – kniha Veselé obrázky Josefa Lady Broučci, Jan Karafiát Báseň Listopad – Velká kniha malého školáka, Jiří Lochovec Pracovní činnost: výroba dekorace na Dušičky: sklenička, skleněná mozaika, lepidlo na mozaiku, spárovací hmota Výtvarná činnost: suché pastelky, čtvrtka A4 Pracovní list: pero, pastelky Pracovní činnost: výroba panáčka listopadáčka: papírová rulička, barevné papíry, lepidlo, fixy, nůžky, obyčejná tužka
Klíčová slova	Četba, pracovní činnost, výtvarná činnost, pracovní list, pranostiky

Zdroj: vlastní

Reflexe

Po ukončení tematického celku jsme s dětmi na koberci ve školní družině zhodnotili jednotlivé aktivity. Zamýšleli jsme se nad tím, co jsme se naučili, co se nám dařilo lépe a co méně.

Děti tentokrát kladně hodnotily výrobu dekorace na dušičky. Zde byly moc rády, že i ony mohou přispět při vzpomínce na jejich blízké. Pracovní list děti vyplňovaly s nadšením. Pouze dva žáci uvedli, že pracovní list je moc nebaví. Při vypracovávání pracovních listů

děti narazily na neznalost významu slova charakteristické. Musela jsem tedy dětem význam tohoto slova vysvětlit a otázku formulovat jinak.

Naopak s vysvětlením části básně: A když mrak je veliký, spustí vodní žebříky, si děti dokázaly velice dobře poradit. Psaly, že venku prší, je déšť, zataženo.

S nadšením také sepisovaly příběh z předem určených slov. Skoro všechny děti použily zadaná slova ve svém příběhu. Pouze jedna dívka zadání nepochopila a napsala stručný děj pohádky bez využití zadaných slov. Také tuto dívku jsem při hodnocení pochválila za pěkný příběh, přestože nebyl vypracován dle zadání a vysvětlila jí, co po ní bylo žádáno. Zajímavé pro děti bylo společné čtení některých příběhů a pozorování jejich odlišnosti děje, přestože využily do textu stejných slov.

Všem dětem jsem věnovala kladné hodnocení za jejich činnost a aktivitu během celého tematického celku a společně jsme se domlouvaly na další četbě, která by je mohla bavit a s kterou by rády pracovaly.

Sebereflexe: Přestože tento tematický celek byl poměrně obsáhlý, dovolím si tvrdit, že splnil mé očekávání a stanovené cíle. Při vypracovávání pracovního listu dětmi jsem si uvědomila, jak je důležité formulovat zadání úkolů. Děti nerozuměly tomuto zadání: Najdeš v básničce různé druhy počasí nebo charakteristické znaky podzimu, které se v listopadu vyskytují? Dětem jsem nejprve vysvětlila význam slova charakteristický na charakteristice člověka – konkrétně některého z nich. Poté jsme si charakterizovali společně období jara a zimy, abych se ubezpečila, že děti vysvětlení pochopily. Také jsem při vysvětlování použila vhodná synonyma slova charakteristické – typické, vystihující. Následně již většina dětí dokázala vybrat z textu vhodná slova, která vystihovala různé druhy počasí, které je typické pro podzim a měsíc listopad. V textu děti objevily mlhu, vítr, zataženou oblohu, mraky, déšť. Dětem jsem doporučila také návštěvu muzea Josefa Lady v Hrusicích a zhlédnutí TV seriálu pro děti – Broučci. Z časových důvodů jsem bohužel tyto aktivity nemohla uskutečnit s dětmi v rámci školní družiny.

7.3 Metodický přehled 3

Tematický celek: Čertovské dovádění

Motivace k tematickému celku:

- Četba básně *Čert a Káča* od Jiřího Žáčka z knihy *Aktivity k rozvíjení vyjadřovacích dovedností u dětí*⁴⁸ od Marie Hanzové a Evy Schneiderové a její dramatické ztvárnění dětmi;
- Četba pohádky *Čert a bába*⁴⁹ od Zuzany Novákové z téže knihy čtená dětmi v rámci pracovního listu;
- *O mlsném princí aneb všude samí čerti*⁵⁰ ze stejné knihy od žákyně Markéty Židové, oceněné v soutěži Náš svět, Evropa ve škole a Daniel, čtená vychovatelkou při vypracovávání výtvarného úkolu v pracovním listu.

Týden před svátkem Mikuláše jsme se společně s dětmi věnovali aktivitám souvisejícím s Mikulášem, andělem a čertem. V době odpočinkové činnosti jsem dětem vyprávěla stručnou historii této tradice.

Velkou motivací pro děti byla báseň Jiřího Žáčka *Čert a Káča*. Dětem se báseň natolik líbila, že jsme se ji rozhodli dramaticky ztvárnit. Skupina dětí byla rozdělena na vypravěče, čerty, Káči, kteří společně předčítali jednotlivé pasáže básně. Samostatnou roli měl jeden čert, jedna Káča, Lucifer a pasáček ovcí, kteří zároveň byli také herci. Děti měly zpočátku k dispozici texty, po několikadenním opakování již texty uměly zpaměti. V rámci rekreační činnosti si ve školní družině k představení vytvořily i kulisy. Z kartonu vyrobily pekelnou bránu, dům Káči, les, rybník, ovečku. Tyto kulisy namalovaly temperovými barvami. Všichni čerti si zhotovili čertovské škrabošky na obličej a přinesli vhodné oblečení. Káči měly kolové sukně a na hlavě šátek. Na představení byli pozváni žáci 1. a 2. tříd školní družiny. Děti ve skupinách vyráběly pozvánky pro jednotlivé třídy a také vstupenky pro děti na představení. Představení děti předvedly také rodičům na třídní schůzce. Pohádku *Čert a bába* děti četly v rámci vypracovávání pracovního listu. Zde měly

---

⁴⁸ SCHNEIDEROVÁ, Eva, HANZOVÁ, Marie. *Aktivity k rozvíjení vyjadřovacích dovedností u dětí*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013, s. 79-82. ISBN 978-80-262-0375-9.

⁴⁹ SCHNEIDEROVÁ, Eva, HANZOVÁ, Marie. *Aktivity k rozvíjení vyjadřovacích dovedností u dětí*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013, s. 73-74. ISBN 978-80-262-0375-9.

⁵⁰ SCHNEIDEROVÁ, Eva, HANZOVÁ, Marie. *Aktivity k rozvíjení vyjadřovacích dovedností u dětí*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013, s. 74-76. ISBN 978-80-262-0375-9.

například možnost zamyslet se nad vlastnostmi hlavních postav, jejich klady a zápory a poradit slabším, jak se příště zachovat, aby vyžrály nad silnějšími.

V pohádce *O mlsném princí aneb všude samí čerti* se ukrývalo mnoho čertovských pranostik a přísloví. S dětmi jsme si opět předem připomenuli smysl těchto slov. V průběhu četby jsme si jednotlivé pranostiky a přísloví vysvětlovali a společně hledali jejich význam.

Rozvoj kompetencí

Připravené činnosti v tematickém celku rozvíjí:

- Kompetence k učení – žák čte a naslouchá, seznamuje se s historií českých tradic, s dramatickou činností;
- Kompetence pracovní – rozvoj jemné i hrubé motoriky, orientace v prostoru, pečlivost, estetické cítění;
- Kompetence komunikativní – žák se vyjadřuje k tématu ústně i písemně, odpovídá na otázky, komunikuje se spolužáky, vychovatelem;
- Kompetence sociální a personální – žák někam patří, je součástí sociální skupiny, kde má své uplatnění, svoji roli, překonává ostych před diváky, spolupracuje se spolužáky, s vychovatelem.

Činnosti

- Vlastní četba, předčítání, naslouchání, recitace textů s čertovskou tematikou, seznámení s původem české tradice čerta, anděla a Mikuláše;
- Dialogizace: hlasité čtení textu dle přidělených rolí (návik pro dramatizaci);
- Dramatizace – divadelní představení *Čert a Káča* pro žáky 1.- 2. ročníků ve školní družině;
- Pracovní a výtvarná činnost – výroba masek čerta, výroba kulís na divadelní představení, kresba čerta uhlem v rámci pracovního listu;
- Pracovní list.

Cíl tematického celku

- Žák se orientuje v básni a dokáže se ztotožnit s rolí v rámci divadelního představení;

- Žák umí rozlišit vlastnosti hlavních postav pohádky a svůj názor k jednotlivým vlastnostem postav vyjadřuje písemně;
- Žák umí zvolit k vybraným vlastnostem slova opačného významu;
- Žák umí nakreslit čerta dle vlastní fantazie;
- Žák dokáže vyjmenovat některé pranostiky či přísloví o čertech a vyjadřuje jejich význam vlastními slovy.

Tabulka 4: Metodický přehled 3

Počet žáků	20
Věková kategorie	3. třída
Prostory	Třída ŠD
Motivace	Četba, možnost dramatického ztvárnění básně žákům 1. – 2. ročníků, rodičům na třídních schůzkách
Časový rámec tematického celku	1 týden
Výukové metody	Metoda slovní – vysvětlování, rozhovory, četba, práce s literárním textem, dramatizace, dialogizace Metoda praktická – pracovní činnosti, výtvarné činnosti Forma výuky: hromadná, skupinová, samostatná práce žáků
Pomůcky	Texty vybrány z knihy: Aktivity k rozvíjení vyjadřovacích dovedností u dětí, Marie Hanzová, Eva Schneiderová Báseň: Čert a Káča, Jiří Žáček Pohádky: Čert a bába, Zuzana Nováková O mlsném princí aneb všude samí čerti, Markéta Židová, oceněná v soutěži Náš svět, Evropa ve škole a Daniel Pracovní činnost: kartony, nůžky – tvorba kulis Výtvarná činnost: štětce, tempery – malování kulis, černý uhl – kreslení čerta, čtvrtka A4 Pracovní list: pero
Klíčová slova	Četba, dramatická činnost, pracovní činnost, výtvarná činnost, pracovní list

Zdroj: vlastní

Reflexe

Po vypracování pracovních listů jsme se s dětmi opět posadili na koberec a hodnotili jednotlivé činnosti, kterým jsme se v průběhu tematického celku věnovali. Ptala jsem se dětí, čemu novému se naučily a co nového se dozvěděly, co dětem dělalo obtíže a co naopak bylo pro ně snadné.

Velice kladně hodnotily dramatické ztvárnění básně Čert a Káča. Všechny děti měly velkou radost z úspěšného představení. Byly za svůj výkon oceněny velkým potleskem diváků i hodnocením ostatních kolegyň vychovatelek. Také rodiče ocenili jejich představení. S velkým nadšením vyráběly kulisy i masky. Kresba uhlem v rámci pracovního listu je bavila a byla pro ně relaxací při četbě pohádky. Většina dětí odsouhlasila, že rády poslouchají pohádku a u toho si kreslí.

V pracovním listu děti odpovídaly na některé otázky velice stroze. Když jsme si kladli stejné otázky společně na koberci, ústně dokázaly například povahové vlastnosti postav popsat mnohem obsáhleji. Přestože z rozhovoru s dětmi bylo znatelné, že pohádce porozuměly, dělalo dětem problém uvést konkrétní příklad toho, co by měl čert s bábou pěstovat a kterou část rostliny zvolit pro sklizeň, aby také čert měl z pěstování užitek a vyzrál by tím nad vychytralou bábou. Děti často v pracovním listu opakovaly mnou uvedený příklad.

S uvedením opačných výrazů přídavných jmen většina dětí neměla problém. Pouze u přídavného jména prolhaný děti obtížněji nacházely správný výraz.

U přísloví a pranostik děti mnoho z nich neznaly. Proto také uváděly, že to bylo pro ně nové a bavilo je odhadovat a předvídat jejich správný význam.

Sebereflexe: Tematický celek Čertovské dovádění z mého pohledu děti oslovil. Nejvíce je bavilo dramatické ztvárnění básně včetně přípravy kulis, pozvánek i vstupenek. Zde jsem si uvědomila rozdílnost jejich písemného projevu. Pokud mají něco zapisovat v rámci tvořivé aktivity, dělají to s větším nadšením než pouze při doplňování pracovního listu. Zde se objevily u některých dětí výhrady ke psaní nebo příliš jednoduché odpovědi či jejich formulace. Zde musím respektovat, že se jedná o práci ve školní družině a děti nemohou být do těchto aktivit nuceny a měly by je vykonávat rády. Proto jsem při hodnocení dětí chválila i za jejich jednoduché odpovědi a snažila se je rozvinout ústně

během reflexe, což již dětem nečinilo problém a své odpovědi rozšiřovaly o další poznatky.

I tento tematický celek by se mohl obohatit o další aktivity. Například zhlédnutím filmu o čertech, čertovskou stezkou atd. Ale vzhledem k nedostatku času tráveným se všemi dětmi ve školní družině kvůli uvolňování do zájmových útvarů, domů a dodržováním všech nutných činností ve školní družině, jsou tyto činnosti časově omezené.

7.4 Metodický přehled 4

Tematický celek: Pohádkové Vánoce

Motivace k tematickému celku:

- Návštěva knihovny se školní družinou – téma Advent;
- Vánoční besídka ve školní družině – vánoční tradice a zvyky, koleda *Veselé Vánoce* ze zpěvníku *Já & písnička 1*⁵¹;
- Četba z knihy *Pohádky*⁵² od Karla Jaromíra Erbena a Boženy Němcové.

Po Mikuláši jsme s dětmi navštívili městskou knihovnu v Hloubětíně, kde nás čekala paní knihovnice, která dětem vyprávěla o historii Vánoc, o adventním čase, tradicích a zvycích, které k Vánocům patří.

V předvánočním čase jsme si s dětmi udělali vánoční besídku také ve školní družině. Děti si přinesly cukroví, u stromečku jsme si zpívali koledy. Nejprve ty, které znaly a poté koledu *Veselé Vánoce*, u které znaly děti pouze první sloku. Pro děti jsem text koledy nakopírovala a společně jsme si ji nejprve přečetli a poté s kytarou zazpívali. Vyzkoušeli jsme také několik tradic. Házení pantoflem, rozkrojení jablíčka, pouštění lodiček, které jsem měla připravené předem. Na závěr si všechny děti vyrobily betlém.

Během měsíce prosince jsem dětem v době odpočinkové činnosti předčítala pohádky od Boženy Němcové a Karla Jaromíra Erbena. Zamýšleli jsme se společně nad pohádkami, porovnávali je a hledali jejich společné znaky.

---

⁵¹ KOZÁKOVÁ, Soňa, ZIMA, Jiří, MACEK, Jiří. *Já & písnička 1*. Vyd.1. Cheb: G+W, 2011.s. 132. ISMN M 706509-79-2.

⁵² ERBEN, Karel Jaromír, NĚMCOVÁ, Božena. *Pohádky: výbor*. Pozm.2.vyd. Praha: Albatros, 1993. Klub mladých čtenářů (Albatros). ISBN 80-00-00396-1.

Rozvoj kompetencí

Přípravené činnosti v tematickém celku rozvíjí:

- kompetence k učení – žák naslouchá, poznává historii české kultury, seznamuje se s vánočními tradicemi a zvyky;
- kompetence pracovní – rozvoj jemné motoriky, estetického cítění;
- kompetence komunikativní – žák vypráví, snaží se vystihnout a ústně interpretovat nejdůležitější myšlenku čteného textu, klade otázky spolužákům;
- kompetence sociální a personální – uvědomění si důležitosti přátelství, lásky, rodiny, porozumění.

Činnosti

- Naslouchání, četba, povídání a rozhovory;
- Zpěv koled, vánoční tradice;
- Pracovní a výtvarná činnost – výroba betlému za pomoci omalovánky a lékařských špachtlí;
- Pracovní list.

Cíle tematického celku

- Žák zná vánoční zvyky a tradice a dokáže vysvětlit jejich význam;
- Žák umí vyjádřit své myšlenky a pocity na téma Vánoce;
- Žák prokazuje znalosti o typických základních znacích pohádky – smyšlené, nadpřirozené postavy, neurčitý čas a místo, stereotypní formule, kladný a záporný hrdina, zlo a dobro, ponaučení, magické číslo 3, šťastný konec;
- Žák dokáže výtvarně ztvárnit pohádku vystižením několika důležitých a podstatných částí textu do obrázků;
- Žák shrnuje a interpretuje pohádku dle obrázků vlastními slovy spolužákům.

Tabulka 5: Metodický přehled 4

Počet žáků	20
Věková kategorie	3. třída
Prostory	Třída ŠD, knihovna
Motivace	Návštěva knihovny, vánoční besídka, četba, naslouchání, zpěv, rozhovory
Časový rámeček tematického celku	2 týdny
Výukové metody	Metoda slovní – vysvětlování, práce s textem, četba, naslouchání, rozhovory, vypravování, interpretace dle ilustrace, brainstorming, tvorba myšlenkové mapy Metoda názorně demonstrační – předvádění a pozorování – seznamování dětí s tradicemi a jejich názorné provedení Metoda praktická – pracovní činnosti, výtvarné činnosti – výroba betlému Forma výuky: hromadná, skupinová, samostatná práce žáků
Pomůcky	Texty: Pohádky Karla Jaromíra Erbena a Boženy Němcové Píseň Veselé Vánoce, Já písnička 1 Výtvarná a pracovní činnost: výroba betlému – čtvrtka A4, pastelky, omalovánka, nůžky, lepidlo, lékařské špachtle Výtvarné zpracování pohádky v rámci pracovního listu: čtvrtka A4, obyčejná tužka, tuš, pastelky, nůžky Pracovní list: pero
Klíčová slova	Vánoční tradice, pohádky, výtvarná činnost, interpretace pohádky

Zdroj: vlastní

Reflexe

V závěru tematického celku Pohádkové Vánoce jsme společně s dětmi hodnotili výsledky pracovního listu i ostatních aktivit. Ve vyjmenovávání vánočních tradic a zvyků si děti vedly velice dobře. Dvě skupiny dětí uvedly po jedenácti vánočních tradicích, dvě skupiny po devíti a jedna skupina napsala osm tradic. Všichni uvedli aktivity, které jsme vykonávali ve školní družině a ty, o kterých dětem vyprávěla paní knihovnice.

I v dalším bodě, který spočíval v popisu jedné tradice a vysvětlení jejího významu, děti obstály velmi dobře. Dokázaly se ve skupině domluvit na jedné tradici a zvolit jednoho zástupce, který mluvil za celou skupinu.

V otázce, kde měly děti vyjádřit svoji myšlenku, co pro ně znamenají Vánoce, se odpovědi dětí lišily. V kruhu na koberci každý řekl svoji myšlenku. Uvádím zde některé z nich:

- nezlobíme, jsme na sebe hodní;
- dodržujeme tradice;
- rodina je pohromadě, máme se všichni rádi;
- úklid domácnosti;
- zdobíme stromeček;
- dostáváme dárky;
- máme prázdniny, nemusíme do školy.

Jako společné znaky pohádek děti nejčastěji psaly dobro a zlo, statečnost, kouzla a šťastný konec. Také uváděly nadpřirozené bytosti a opakování magického čísla 3.

S úkolem výtvarně ztvárnit pohádku si děti poradily také dobře. Časově byl tento úkol náročný, proto byl na něho vyhrazen celý týden v průběhu docházky do školní družiny. Překvapilo mne, že i chlapci, kteří často neradi kreslí, se tomuto úkolu věnovali se záplem. Také následná interpretace pohádek probíhala s nadšením. Pouze jedna dívka, která je stydlivá, nechtěla pohádku převyprávět. Přesto jsem ji pochválila za velice výstižnou ilustraci. Děti také moc bavilo následné skládání nastříhaných pohádek spolužáků dle správného pořadí.

V posledním bodu pracovního listu některé děti dokázaly najít v pohádce ponaučení, některé ne. S dětmi jsme proto společně hledali ponaučení tam, kde se to nepodařilo. Některé děti psaly o zklamání z pohádky Sněhurka, a to z důvodu jejího smutného konce. Tento postřeh jsem také kladně hodnotila.

Sebereflexe: V tomto tematickém celku jsem záměrně volila více skupinové práce a ústních odpovědí v pracovním listu. Ve srovnání s písemnými odpověďmi byly děti více aktivní a dokázaly lépe vyjádřit své myšlenky. Velmi kladně jsem hodnotila a oceňovala jejich komunikativní schopnosti mezi sebou ve skupině. Také během tvorby myšlenkové mapy při doplňování společných znaků pohádek dětem nevadil písemný projev. Těšily se na umístění svého názoru napsaném na kolečku papíru na magnetickou tabuli.

Na základě odpovědí na poslední otázku v pracovním listu jsem si uvědomila, že tato otázka byla zřejmě mnou špatně formulována. Obsahovala prakticky tři otázky a některé děti se zaměřovaly pouze na tu poslední. Když jsme se k této otázce vrátili při reflexi, děti si najednou uvědomovaly mnohem více ponaučení, kladných i záporných názorů na pohádku či hlavní postavy. Bylo to pro mne ponaučením.

7.5 Metodický přehled 5

Tematický celek: Zimní radovánky

Motivace k tematickému celku:

- Četba z komiksové knihy Lucie Lomové, *Anča a Pepík*⁵³, příběh *V horách*;
- Četba z knihy Miloše Macourka – *Pohádky, O mrazíku, který maloval barvami*⁵⁴;
- Četba, rozhovory – *Pomáháme ptáčkům*⁵⁵ (příloha č. 7);
- Práce s atlasy – *Nový průvodce přírodou – zvířata a rostliny, praktické kapsní vydání*⁵⁶ od Jiřího Ševčíka;
- Práce s encyklopedií – *Encyklopedie naší přírody*⁵⁷ od Miloše Andery;
- Zhlédnutí dokumentu o ptáčcích na krmítku⁵⁸;
- Báseň *Mráz*, František Nechvátal z knihy *Čteme dětem a s dětmi*⁵⁹ od Marie Hanzové v rámci pracovního listu.

Dětem jsem nabídla k četbě knihu komiksu – *Anča a Pepík*, konkrétně příběh *V horách*. Tento příběh byl názornou ukázkou komiksu pro děti, které se s tímto žánrem ještě nesetkaly. Poté jsem požádala děti, aby si přinesly do školní družiny knihy komiksu, které mají doma a představily je v době odpočinkové činnosti ostatním spolužákům. Následně jsme hledali jejich společné znaky a rozdílly. Komiksové knihy jsem volila také jako motivaci pro práci v pracovním listu, kde měly děti k obrázkovému příběhu dopsat vhodné

⁵³ LOMOVÁ, Lucie. *Anča a Pepík*. Vyd.1. Praha: Academia, 2004, s. 45-52. ISBN 80-200-1275-3.

⁵⁴ MACOUREK, Miloš. *Pohádky*. Vyd.2. Praha: Mladá fronta, 2011, s. 70. ISBN 978-80-204-2255-2.

⁵⁵ CEPÁK, J. VOŘÍŠEK, P. *Česká společnost ornitologů: Zimní přikrmování ptáků*.: www.cso.cz/index.php?ID=42 [online]. [cit. 2016-03-11].

⁵⁶ EISENREICH, Wilhelm, HANDEL, Alfred, ZIMMER. *Nový průvodce přírodou: zvířata a rostliny*. Vyd. 1. Praha: Beta-Dobrovský & Ševčík, 2003, s. 414-503. ISBN 80-7291-087-6.

⁵⁷ ANDĚRA, Miloš. *Encyklopedie naší přírody*. 1. čes. vyd. Ilustrace Pavel Procházka, Jiří Hajný, Jan Hošek. Praha: Slovart, 2000, s. 146-147. ISBN 8072092316.

⁵⁸ BARTL, Jiří. <https://www.youtube.com/watch?v=4W8slishoiw> [online]. [cit. 2016-03-11].

⁵⁹ HANZOVÁ, Marie. *Čteme dětem a s dětmi*. Praha: Fortuna, 1992, s. 168. ISBN 80-85298-44-9.

texty k jednotlivým postavám. Za důležité považuji zmínit, že jsem dětem objasnila význam přímé řeči v komiksu.

Z knihy Miloše Macourka jsem vybrala jako motivující četbu pro výtvarnou a pracovní činnost pohádku *O mrazíku, který maloval barvami*. Na základě této pohádky děti vyráběly okénka a kreslily do nich dle své fantazie, jako by ony samy byly mrazíky.

Jako motivaci pro vycházku do lesa a k rybníku spojenou s doplněním zásob potravy pro ptáčky jsem využila text o životě ptactva v zimě a jejich vhodném příkrmování – *Pomáháme ptáčkům*. Pro konkrétní představivost a názornost měly děti přichystané atlasy – *Nový průvodce přírodou*, z nichž čerpaly nejenom informace, ale mohly si zde jednotlivé fotografie ptáčků prohlédnout. Děti rozdělené do skupin si vždy vybraly v atlase nějakého ptáčka, o kterém si něco přečetly a snažily se ústně předat ostatním spolužákům co nejvíce informací o něm. Poté jednotlivé ptáčky modelovaly a dávaly do připraveného krmítka. Rozlišovaly, který ptáček létá do krmítka, který sbírá potravu ze země a který zimu tráví u vody. K dispozici měly také další knihy, ve kterých si mohly listovat, prohlížet a číst, jako například *Encyklopedii naší přírody* a další.

V průběhu tohoto tematického celku jsem dětem pustila na datovém projektoru krátký dokument o životě ptáčků v zimě.

Báseň Mráz četly děti společně v rámci pracovního listu. Povíдалy si o obsahu básně a následně ji využily v dalším úkolu při luštění tajenky.

Rozvoj kompetencí

Připravené činnosti v tematickém celku rozvíjí:

- kompetence k učení – žák získává nové informace, které dokáže využít v běžném životě;
- kompetence pracovní – rozvoj jemné motoriky, rozvoj fantazie, představivosti, estetického cítění;
- kompetence komunikativní – žák sděluje své zkušenosti, zážitky, poznatky z četby;
- kompetence sociální a personální – žák si uvědomuje smysluplné trávení volného času, vytváří si kladný vztah k přírodě.

Činnosti

- Četba, rozhovory, zhlédnutí dokumentu;
- Vycházka do lesa a k rybníku spojená s příkrmováním ptáčků;
- Pracovní činnost – výroba ptáčků z plastelíny do krmítka;
- Pracovní a výtvarná činnost v rámci pracovního listu – výroba okénka s kresbou zimy;
- Pracovní list včetně komiksu k doplnění textu.

Cíle tematického celku

- Žák se orientuje v textu, dokáže v něm vyhledat informace a využít je k vyluštění tajenky;
- Žák dokáže přiřadit vhodná přídavná jména k podstatným jménům a vytvářet tak smysluplné spojení slov se zimní tematikou;
- Žák zvládne doplnit vhodné texty na základě obrázků k jednotlivým postavám v komiksu za použití přímé řeči;
- Žák dokáže ústně popsat charakter zimního počasí a vysvětlí, jak on sám může pomoci ve vztahu k přírodě;
- Žák dokáže výtvarnou i pracovní činností vyjádřit svoje představy.

Tabulka 6: Metodický přehled 5

Počet žáků	20
Věková kategorie	3. třída
Prostory	Třída ŠD, pobyt v lese, u rybníka
Motivace	Četba, rozhovory, dokument,
Časový rámec tematického celku	1 měsíc
Výukové metody	Metoda slovní – práce s textem, četba, naslouchání, rozhovory Metoda praktická – pracovní činnosti, výtvarné činnosti – výroba zimního okénka, výroba ptáčků z modelíny Metoda názorně demonstrační – předvádění a pozorování – zhlédnutí dokumentu Forma výuky: hromadná, skupinová, samostatná práce žáků
Pomůcky	Texty: Anča a Pepík, V horách, Lucie Lomová Pohádky, O mrazíku, který maloval barvami, Miloš Macourek Pomáháme ptáčkům, informace o dokrmování a životě ptáků Nový průvodce přírodou, Zvířata a rostliny, Praktické kapesní vydání Encyklopedie naší přírody Mráz, František Nechvátal (Čteme dětem a s dětmi, Marie Hanzová) Dataprojektor, dokument Výtvarná a pracovní činnost: 2x čtvrtka A4, inkoust, zmizík, nůžky – zimní okénko Modelína – výroba ptáčků Krmítko – vyrobené vychovatelkou z papírové krabice Pracovní list: pero, obrázek pro doplnění textu v komiksu
Klíčová slova	Zimní tematika, orientace v textu, komiks, pomáháme ptáčkům

Zdroj: vlastní

Reflexe

Po dokončení tematického celku Zimní radovánky jsme s dětmi opět na koberci hodnotili jednotlivé činnosti, kterým jsme se věnovali. Děti s největším nadšením popisovaly,

co nového se dozvěděly o životě ptáků z četby i promítaného dokumentu. Moc se jim líbila vycházka do lesa a k rybníku, kde se jim vodní ptáci bohatě odměnily poletováním nad jejich hlavami a chytáním potravy přímo do zobáků. Do plánu nám nahrálo také počasí, díky kterému jsme si užili i několik dnů sněhových radovánek venku. Velkou radost měly také z vyrobeného krmítka a ptáčků ve své třídě. Na jeho prohlídku zvaly i ostatní kamarády z jiných oddělení školní družiny a své rodiče. V pracovním listu je bavila tajenka. Najít správné řešení bylo pro děti snadné. Všechny děti si tímto úkolem dokázaly poradit, stejně jako s ostatními úkoly pracovního listu. Také doplňování textů do komiksu se dětem moc líbilo. Většina dětí vyžadovala další obrázek, do kterého by mohla zapisovat své vlastní texty. Dětem jsem tedy do druhého dne připravila komiks na doplnění s tematikou dětského dovádění na sněhu. Byl o něj velký zájem. Všechny děti správně pochopily použití přímé řeči. Komiksové knihy, které si děti vzájemně představovaly, si mezi sebou půjčovaly domů k četbě, nebo knihy četly ve školní družině v době spontánní činnosti. Mezi komiksovými knihami se objevily například: *Jak se staví město*, *Husův dům*, *Na hradě Bradě* od Kláry Smolíkové, *Rychlé šípy* od Jaroslava Foglara, *Ani muk v Africe* od Ondřeje Sekory, *Stín a jeho kluk* od Lenky Krbcové, *Obrázky z českých dějin a pověstí* od Jiřího Černého a další díl *Anči a Pepíka* od Lucie Lomové.

Pracovní list byl časově náročný, proto jsme zpracování jednoho úkolu rozdělili do dvou dnů. Jednalo se o úkol vypracování okénka a malování zmizíkem na čtvrtku potřenou inkoustem. První den si děti pouze vybarvily čtvrtku a připravily okénko a druhý den okénko lepily a malovaly zmizíkem. I tento úkol děti vypracovávaly rády. S touto technikou se setkaly poprvé a nejvíce je bavila právě práce se zmizíkem. Říkaly, že si opravdu připadaly jako ten mrazík, který maluje na okna.

Sebereflexe: Vzhledem ke kladným ohlasům dětí a velkému nadšení při jednotlivých úkolech si troufám tvrdit, že tematický celek byl přínosným a splnil předpokládané cíle. V pracovním listu jsem záměrně volila méně psaného textu, protože chlapci mi již několikrát říkali, že neradi píšou. Z důvodu realizace těchto činností ve školní družině jsem se snažila respektovat názor dětí a jejich nepřetěžování po dopoledním vyučování školními povinnostmi.

8 OVĚŘENÍ ÚČINNOSTI KONCEPTU

8.1 Rozhovor s dětmi

Po ukončení pátého tematického celku jsem s dětmi realizovala polostrukturovaný rozhovor týkající se celého konceptu. V rámci odpočinkové činnosti po obědě jsme si s dětmi sedli na koberec do kruhu a povídali si o činnostech, kterým jsme se věnovali po dobu 5 měsíců. Rozhovoru se účastnilo všech 20 žáků, kteří se pravidelně účastnili činností a aktivit v rámci tvorby navrhovaného konceptu. Nejprve jsme si s dětmi připomněli všechny tematické celky, se kterými jsme společně pracovali. Po připomenutí celého konceptu jsem kladla dětem připravené otázky, na které odpovídaly. Některé odpovědi dětí mě vedly k zamyšlení a pokládání dalších otázek, které souvisely s jejich předchozí odpovědí. Cílem rozhovoru bylo zjistit, zda realizovaný koncept děti zaujal, shledávají v něm smysl, dozvěděly se něco nového a chtěly by touto formou i nadále pracovat ve školní družině.

Otázky kladené dětem a shrnutí odpovědí dětí:

- Které činnosti související s četbou se Vám líbily? Děti nejčastěji odpovídaly, že se jim líbilo propojení všech činností. Některé uváděly konkrétní činnost jako dramatizace básně, jiní kreslení či vyrábění.;
- Byly mezi činnostmi nějaké, které Vás nebavily? Negativně bylo hodnoceno pouze psaní delších textů v pracovních listech od většiny chlapců. Dívkám psaní textů nevadilo.;
- Máte pocit, že když četba souvisí s navazující činností, vnímáte ji lépe a zamýšlíte se více nad obsahem? Všechny děti uvedly, že pokud ví dopředu, že na četbu budou navazovat další činnosti, dávají větší pozor.;
- Co nového Vám naše společné čtení a následné tvoření dalo? Některé děti uváděly, že se naučily vyrábět a získaly tím dárky pro někoho z rodiny, některé děti oceňovaly, že to byla zábava a nenudily se. Také uváděly, že se dozvěděly mnoho zajímavých informací. Velmi jsem ocenila odpověď, kdy dívka uvedla, že se jí líbil čas strávený se všemi spolužáky při společné aktivitě.;

- Pracovaly jste raději individuálně nebo ve skupinách? Větší část dětí uváděla jako oblíbenější činnost ve skupinách, protože dopoledne si moc nemůžou povídat.;
- Chtěly byste i nadále pokračovat ve školní družině v podobných činnostech, které navazují na četbu? Všechny děti se vyjádřily kladně. Uváděly, že po čtení přišla vždy dobrá zábava a v četbě viděly tak mnohem větší smysl.

Doplňující otázky směřovaly vždy ke konkrétní odpovědi. Rozvíjely ji a upřesňovaly. Uvádím zde příklad doplňujících otázek a shrnutí odpovědí dětí:

- Proč právě tyto činnosti byly oblíbené? Propojení všech činností hodnotily děti jako různorodou činnost, která je baví. Mají rády, když se činnosti střídají. Některé děti preferující jednotlivé činnosti zdůvodňovaly tyto aktivity vždy s cílem udělat někomu radost – malý dárek, překvapení nebo prostě jejich oblíbený zájem.;
- Z jakého důvodu neradi píšete? Chlapci odpovídali, že psaní zabere mnohem více času. Raději by odpovídali pouze ústně.;
- Jak jste děti vnímaly odpočinkové chvíle? Děti uváděly, že se na četbu vždy těšily a byly nedočkavé, jaká činnost na ni bude navazovat. Já sama jsem to také zaznamenala. Hned po obědě si sedaly nebo lehaly na koberec a čekaly, co se bude číst nebo o čem si budeme vyprávět. Při čtení byl klid a všichni dávali pozor.;
- Můžete uvést konkrétní příklad, co nového jste se naučily? Děti uváděly, že se dozvěděly spoustu zajímavostí o životě ježka, o životě ptáčků. Také se jim líbilo setkání v knihovně a názorné vyzkoušení vánočních tradic. Jedna dívka uvedla, že se jí moc líbilo, jak si všichni vzájemně pomáhali.

Celý rozhovor probíhal v přátelské atmosféře a upřímném sdělování vlastních názorů založených na vzájemné toleranci na názor každého dítěte. Trval 30 minut. Dětem jsem poděkovala na konci rozhovoru za jejich upřímnost a popřála jim spoustu krásných zážitků spojených s četbou.

8.2 Vyjádření třídní učitelky

V průběhu tvorby a realizace konceptu jsem často plánované aktivity konzultovala s třídní učitelkou z důvodu vhodného zařazení na základě probraného učiva v českém jazyce a jeho procvičování. Mnohdy byla třídní učitelka v průběhu realizace přítomna ve třídě,

kde se program školní družiny uskutečňoval. Proto jsem ji požádala o její vyjádření a názor na mnou realizovaný koncept pro práci s četbou ve školní družině, který prezentuji níže.

V předkládané bakalářské práci zpracovala paní kolegyně Petra Medová své dlouhodobé zkušenosti s využitím uměleckých textů ve školní družině. V období počátečního vzdělávání, kdy žáci neměli zcela osvojenou techniku čtení, paní vychovatelka využívala předčítání uměleckých textů dětské literatury k navození kladných citových prožitků v období relaxačních a odpočinkových chviliek. Tím se dařilo postupně vytvořit kladný vztah k četbě, motivovat žáky pro čtení a umělecká literatura se vedle hudby, výtvarných a pracovních činností stala pro žáky přirozenou součástí estetické výchovy.

V letošním školním roce, kdy žáci ve třetím ročníku mají již techniku čtení zvládnutou, se působení paní vychovatelky na žáky prostřednictvím dětské literatury v odpoledních hodinách podílí na naplňování cílů čtenářské gramotnosti. Činnosti ve školní družině podporují funkční využití čtenářských dovedností, zároveň estetické vnímání žáků a také mají vliv na zlepšení komunikace.

Nejen vlastní četba a reprodukce slyšeného nebo čteného textu, ale též vlastní tvořivá činnost dětí významně napomáhá rozvoji samostatnosti žáků při práci s textem v době vyučování. Žáci bez větších obtíží vyhledávají informace v tištěném textu a tvořivě pracují s tištěným pracovním materiálem.

V oblasti literární výchovy se ve třetím ročníku postupně zvyšují nároky na vnímání uměleckého textu. Žáci jsou schopni soustředěně poslouchat, předčítat a posléze tvořivě pracovat s uměleckou literaturou. Za využití didaktické techniky lze bez větších obtíží často pracovat i nad rámec běžných požadavků učebnic určených pro žáky třetích ročníků. Konkrétně je možné uvést poslech kantáty Bohuslava Martinů Otvírání studánek.

Práci s literaturou pro děti a mládež ve školní družině mohu označit za důležitou součást týmové spolupráce, která se podílí na dobrém klimatu třídy a zlepšuje výsledky žáků.

(vyjádření třídní učitelky PhDr. Jany Košátkové)

Paní učitelka PhDr. Jana Košátková v úvodu svého vyjádření upozorňuje na důležitost četby dětem od 1. tříd, která jim byla mnou věnována. Především zde klade důraz na vytvoření kladného vztahu k četbě a k navození kladných citových prožitků v období relaxačních a odpočinkových chviliek. Dále potvrzuje, že díky kladnému vztahu k četbě a pozitivnímu naladění díky odpočinku je možné s přibývajícím věkem žáků

a se zvládnutou technikou čtení a psaní jejich schopnosti a dovednosti s četbou rozšiřovat a obohacovat o další mnou navrhované činnosti v rámci konceptu. Tím lze přispívat k celkové samostatnosti žáků při práci s textem, k jejich komunikaci, k podpoře čtenářské gramotnosti a k tvořivé práci s uměleckou literaturou. Současně uvádí, že všechny činnosti související s četbou realizované ve školní družině pozitivně ovlivňují klima třídy a mohou se podílet také na zlepšení výsledků žáků. To považuji za velmi pozitivní a účelné.

III ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce bylo vytvoření návrhu konceptu, jak pracovat s dětskou četbou ve školní družině. Dalším cílem bylo zjištění na základě rozhovoru s žáky, zda je tento koncept zaujal, byl smysluplný, zábavný, poučný a rády by v podobném modulu pracovaly i nadále.

Ze závěrečného rozhovoru s dětmi nad uskutečněným konceptem vyplývá následující: Všechny dotazované děti se shodly, že jim tato forma činností ve školní družině vyhovovala. Všichni uvedli, že jsou rádi za odpočinek při četbě. Někteří žáci ocenili více navazující výtvarné činnosti, jiní pracovní, což vysvětlili jako důvod jejich zájmu. Jako nejoblíbenější činnosti uváděly děti dramatické ztvárnění básně Čert a Káča, dále veškeré činnosti spojené se životem ježka a životem ptáčků v zimě a dále výrobu výrobků, kterými mohly někoho potěšit. Ve většině se přikláněly kladně ke skupinové práci, kde mají možnost vzájemné komunikace a interakce, která jim během dopoledne schází. Někteří žáci uváděli, že je bavilo vyplňovat pracovní listy, které byly vždy zařazovány na konci tematického celku, protože tak měly možnost ověřit si své znalosti hravou formou, která nebyla hodnocena známkou. Zde většina chlapců negativně reagovala na otázky, u kterých bylo třeba delší písemné vyjádření. Já sama jsem toto registrovala již po třetím tematickém celku. Proto jsem ve dvou následujících tematických celcích v pracovních listech otázky na písemné odpovědi omezila, abych zbytečně neodrazovala děti namáhavější činností od jinak pozitivního zájmu. Vždy jsem si musela uvědomovat, že se jedná o práci ve školní družině, která se zaměřuje na rozvoj zájmů dítěte, a zároveň při činnostech zohledňovat únavu dětí po celodenním vyučování. Přesto jsem ráda, že můj navrhovaný koncept a jeho realizaci děti ocenily a pochválily a s potěšením se ptaly, jaký další tematický celek bude následovat.

Z mého pohledu jsem vytvořením návrhu konceptu došla ke splnění stanoveného cíle. Tento navrhovaný koncept s využitím četby lze využívat k efektivnímu zaměstnání dětí ve školní družině, aby byly zároveň naplňovány i cíle ŠVP ŠD ZŠ. Já sama jsem na základě realizace konceptu s dětmi shledávala mnoho pozitivních ukazatelů. Během četby byly děti více pozorné, protože věděly, že na ni budou navazovat další činnosti, ve kterých budou informace z četby využívat. V průběhu skupinových činností jsem zaznamenávala i zapojování dětí, které mívají problém s individuální prezentací

či komunikací. Při rozhovorech nad četbou se děti více zaměřovaly na své vlastní prožitky a zážitky a otevřeně komunikovaly na dané téma. Četbu dokázaly děti využít pro hudební, dramatickou, výtvarnou a pracovní činnost, čímž, jak uvádí také třídní učitelka, obohacovaly své estetické vnímání a cítění. V neposlední řadě se jim také stala četba zdrojem informací a možností odpočinku po vyučování. Myslím, že tento koncept vedl k celkovému rozvoji osobnosti dítěte na základě využití četby.

SEZNAM LITERATURY

Primární literatura, knižní zdroje

- ANDĚRA, Miloš. *Encyklopedie naší přírody*. 1. čes. vyd. Praha: Slovart, 2000, 176 s.
ISBN 8072092316.
- EISENREICH, Wilhelm, HANDEL, Alfred, ZIMMER. *Nový průvodce přírodou: zvířata a rostliny*. Vyd. 1. Praha: Beta – Dobrovský & Ševčík, 2003, 556 s.
ISBN 80-7291-087-6.
- ERBEN, Karel Jaromír, NĚMCOVÁ, Božena. *Pohádky: výběr*. Pozm.2.vyd. Praha: Albatros, 1993. ISBN 80-00-00396-1.
- HANZOVÁ, Marie. *Čtete dětem a s dětmi*. Praha: Fortuna, 1992, 207 s.
ISBN 80-85298-44-9.
- KARAFIÁT, Jan. *Broučci*. Kladno: Delta, 2000, 98 s. ISBN 80-86091-13-9.
- KOZÁKOVÁ, Soňa, ZIMA, Jiří, MACEK, Jiří. *Já & písnička 1*. Vyd.1. Cheb: G+W, 2011, 133 s. ISMN M 706509-79-2.
- KUKAL, Petr. *Povídání a hry s českými příslovími: pro děti od 6 do 10 let*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 120 s. ISBN 978-80-247-1820-0.
- LADA, Josef. *Veselé obrázky Josefa Lady*. Vyd.6. Praha: Albatros, 1985.
- LADA, Josef. *Vzpomínky z dětství*. Rozšíř. 7. vyd. Praha: Albatros, 1977.
- LOMOVÁ, Lucie. *Anča a Pepík*. Vyd.1. Praha: Academia, 2004, 157 s.
ISBN 80-200-1275-3.
- MACOUREK, Miloš. *Pohádky*. Vyd.2. Praha: Mladá fronta, 2011, 200 s.
ISBN 978-80-204-2255-2.
- SCHNEIDEROVÁ, Eva, HANZOVÁ, Marie. *Aktivity k rozvíjení vyjadřovacích dovedností u dětí*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013, 200 s. ISBN 978-80-262-0375-9.
- SESTAVITELÉ MAĎARSKÉHO ORIGINÁLU ANIKÓ CSÖRGŐ, Zsuzsa Fűzesi a české texty vybral Jiří Lochovec] Z MAĎARSKÉHO ORIGINÁLU
PŘELOŽIL. *Velká kniha malého školáka*. Vyd.4. Ostrava: Librex, 1999, 174 s.
ISBN9788072281138.

ŠIKULOVÁ, Renata, RYTÍŘOVÁ, Vlasta. *Pohádkové příběhy k zábavě i k učení*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 156 s. ISBN 80-247-1361-6.

ŽÁČEK, Jiří. *Velká kniha básniček a pohádek*. Vyd.2. Praha: Fragment, 2007, 93 s. ISBN 978-80-253-0442-6.

Primární literatura, elektronické zdroje

BARTL, J.; <https://www.youtube.com/watch?v=4W8slishoiw> [online]. [cit. 2016-03-11].

CEPÁK, J.; VOŘÍŠEK, P. *Česká společnost ornitologů: Zimní příkrmování ptáků*. www.cso.cz/index.php?ID=42 [online]. [cit. 2016-03-11].

http://wiki.knihovna.cz/index.php?title=Metody_a_formy_v%C3%BDuky [online]. [cit. 2016-03-11].

http://wiki.knihovna.cz/index.php?title=Metody_a_formy_v%C3%BDuky [online]. [cit. 2016-03-11].

www.zivotnazahrade.cz/jezci/ [online]. [cit. 2016-03-11].

Sekundární literatura, knižní zdroje

ČEŇKOVÁ, Jana. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006, 171 s. ISBN 80-7367-095-X.

GEBHARTOVÁ, Vladimíra. *Literatura pro děti*, 287 s. SPN, 14-451-87.

HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav, PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2011, 239 s. ISBN 978-80-262-0030-7.

HNÍK, Ondřej. *Hravá interpretace v hodinách čtení a literární výchovy: inspirativní materiál pro učitele literární výchovy a studenty učitelství*. Vyd. 1. Jinočany: H & H, 2007, 157 s. ISBN 978-80-7319-067-5.

HUTAŘOVÁ, Ivana, HANZOVÁ, Marie (eds.). *Současní čeští spisovatelé knih pro děti a mládež*. Praha: Tauris, 2003, 155 s. ISBN 80-211-0461-9.

LEPILOVÁ, Květuše. *Cesty ke čtenářství + DVD: vyprávějte si s námi!*. Vyd. 1. Brno: Edika, 2014, 168 s. ISBN 978-80-266-0112-8.

MANDYS, Pavel. *2 x 101 knih pro děti a mládež: nejlepší a nejlivnější knihy*. Vyd. 1. V Praze: Albatros, 2013, 430 s. ISBN 978-80-00-03336-5.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999, 229 s. ISBN 80-7178-295-5.

PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. Přepřac. 2. vyd. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2006, 248 s. ISBN 80-7290-244-X.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. Upr. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, 189 s. ISBN 978-80-244-2433-0.

TOMAN, Jaroslav. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. Vyd. 1. České Budějovice: Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích, 1992, 98 s. ISBN 80-7040-055-2.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1.

VĚŘÍŠOVÁ, Irena, KRÜGER, Květuše, BĚLINOVÁ, Eva., a kol. *Kudy vede cesta ke čtenáři?: rozvoj dětského čtenářství na druhém stupni základní školy*. Vyd. 1. Praha: GAC, 2007, 218 s. ISBN 978-80-254-0669-4.

Sekundární literatura, elektronické zdroje

www.celeceskoctedetem.cz/pro-rodice/proc-cist-detem [online]. [cit. 2016-02-20].

www.novinky.cz/zena/deti/347323-pro-rozvoj-ditete-je-dulezite-cist-z-papiru-ne-z-monitor-u. [online]. [cit. 2016-03-11].

SEZNAM TABULEK A PŘÍLOH

Seznam tabulek

Tabulka 1: Představení návrhu konceptu.....	34
Tabulka 2: Metodický přehled 1.....	42
Tabulka 3: Metodický přehled 2.....	46
Tabulka 4: Metodický přehled 3.....	50
Tabulka 5: Metodický přehled 4.....	54
Tabulka 6: Metodický přehled 5.....	59

Seznam příloh

Příloha 1 – Pracovní list 1	I
Příloha 2 – Pracovní list 2	III
Příloha 3 – Pracovní list 3	VI
Příloha 4 – Pracovní list 4	VIII
Příloha 5 – Pracovní list 5	X
Příloha 6 – Ježci na podzim.....	XIII
Příloha 7 – Pomáháme ptáčkům	XIV

PŘÍLOHY

Příloha 1 – Pracovní list 1

Tematický celek: Ježci na podzim

Jméno žáka:

třída:

- Děti, víte, co je to rým? Jak ho poznáme?
- Když už to teď všichni víme, přečtěte si ještě jednou básničku a slova, která se rýmují, podtrhněte barevně.

Ježci (Jiří Žáček)

Znáte ježky – chodí pěšky

do lesa i do polí.

Koupíme jim koloběžky,

ať je nohy nebolí.

- V následující básničce se pokus doplnit vhodné rýmy. Vyber z uvedené nabídky slov v závorce to nejvhodnější a doplň je do básničky.

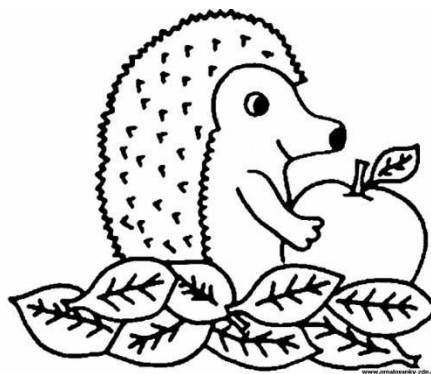
Ježek v lese (autor neznámý)

Leze ježek, leze v lese,

jablíčka si domů .....(odnáší, nese, pase)

Děti kolem běhají,

ježka všude ..... (oblékají, krmí, hledají)

- Ježka si můžeš vybarvit.
- Vzpomeň si na čtení a povídání o ježcích. Najdi v textu nebo zavzpomínej, čím může být ježek užitečný na zahradě a napiš to.

.....
.....

- Ježci i domečky pro ně se Vám děti opravdu povedli. Vezmi si tuš a čtvrtku a nakresli ježka v domečku tak, jak si ho v lese postavil. Temperovými barvami potři listy ze stromů a obtiskni na ježka. Jaké barvy použiješ? Pokud nevíš, vyhledej v textu o ježcích, které barvy jsou barvy podzimu. Vypiš je a dej se do práce.

.....

Příloha 2 – Pracovní list 2

Tematický celek: Co se děje v listopadu?

Jméno žáka: ..... třída: .....

- Přečteme si děti společně básničku

Listopad

Proč je tady listopad?

Musí všechny listy svát,

čas teď plyne trochu líně,

mlha bloudí po krajině,

vítr z horských údolí

slétl dolů do polí.

Mraky táhnou nebe k hlíně,

a když mrak je veliký,

spustí vodní žebříky.

- Najdeš v básničce různé druhy počasí nebo charakteristické znaky podzimu, které se v listopadu vyskytují? Přečti si básničku ještě jednou a vypiš je na linku.

.....

- Co si představuješ pod tímto spojením: A když mrak je veliký, spustí vodní žebříky. Pokus se vyjádřit vlastními slovy a zapsat celou větou.

.....

- Z následujících slov zakroužkuj ta, která si něčím spojuješ s listopadem.

Halloween, koupání, dárky, déšť, prázdniny, květy, listí, pomlázka, chladno, kraťasy, drak, holé stromy, motýl, větrno, pampeliška, dýně, památka zesnulých – Dušičky

- Po vycházce v lese a poznávání listů se pokus k nakresleným listům přiřadit název stromu, z kterého list spadl. Listy a názvy stromů spoj čarou. Listy můžeš vybarvit.

Dub letní   Javor mlč   Lípa srdčitá   Jírovec maďal   Bříza bělokorá

Dětem jsem zde listy dokreslila a text nakopírovala.

- Teď si můžeš zahrát na malého spisovatele. Ze slov, která vidíš na tabuli, můžeš sepsat příběh. Přečti si pozorně všechna slova a pokus se jich ve svém příběhu použít co nejvíc. Jednalo se o tato slova: listopad, babička, chladno, déšť, podzim, čaj, teplo, zahrada, listí, vítr, koláč

.....

.....

.....

.....

.....

- Podle návodu si vyrobíme panáčka listopadáčka, který nám může sloužit jako dekorace nebo také zásobník na tužky na náš psací stůl.

Seznam pomůcek: barevné papíry, rulička od toaletního papíru, karton, lepidlo, obyčejná tužka, nůžky, pravítko, pastelky nebo fixy

Pracovní postup:

- Na barevné papíry si obyčejnou tužkou nakreslíme podzimní listy.
- Listy vystříhneme.
- Na jeden barevný papír A4 si dle pravítka na šířku narýsujeme 8 proužků širokých 1 cm a nastříháme.
- Proužky poskládáme po dvojicích do harmoniky. Vytvoříme si tak 4 harmoniky – 2 ruce a 2 nohy.
- Na ruličku namalujeme obličej panáčka.
- Přilepíme ruce a nohy.

- Dále přilepíme vystřihané listy na místo vlasů a po těle panáčka.
- Z kartonu si vystříháme dno, které přilepíme na spodní část. Po zaschnutí můžeme do panáčka vložit pastelky či tužky nebo nám může posloužit jako dekorace na poličku.

Pro tvoji inspiraci je zde názorná ukázka panáčků listopadáčků. Ten tvůj se Ti rozhodně také moc povede.

Příloha 3 – Pracovní list 3

Tematický celek: Čertovské dovádění

Jméno žáka.....třída.....

- Milé děti, celý týden si povídáme a hrajeme s čerty. Pojdme si přečíst pohádku Čert a bába, kterou máte před sebou. Každý přečte jednu větu.
- To byla ale mazaná bába. Dokážeš vysvětlit, proč bába nad čertem vždy vyzrála? Jaká byla bába a jaký byl čert? Svůj názor napiš.

.....
.....

- Poradíš čertovi, co by mohl s bábou pěstovat a co by si měl vybrat, aby i on měl z rostliny užitek? Pro příklad uvádím: Ředkvičky – spodní část, jahody – horní část
Na linku napiš alespoň dvě rady.

.....

- Myslíš, že by se pohádka mohla jmenovat i jinak? Vymysli jí nový název a napiš ho na linku.

.....

- Určitě si vzpomeneš na pranostiku: Venku se žení všichni čerti. Napadá tě význam této pranostiky? Napiš ho.

.....

- Čerti nemusí být vždy jenom špatní. V některých pohádkách dokážou i pomáhat a slušně se chovat. Napiš k uvedeným vlastnostem čerta jejich opaky.

- Čert je špinavý. Čert je.....
- Čert je hloupý. Čert je .....
- Čert je zlý. Čert je .....
- Čert je prolhaný. Čert je .....

- Teď vám budu číst děti ještě jednu pohádku o čertech. Během četby můžete černým uhlem na čtvrtku nakreslit čerta nebo čertici tak, jak si je představujete. Pohádku dobře poslouchajte. Po kreslení a pohádce přijde ještě jeden úkol. Pohádka se jmenuje O mlsném princí aneb všude samí čerti.
- V pohádce bylo mnoho čertovských pranostik nebo přísloví. Napiš některé a pokus se vysvětlit stručně jejich význam.

.....
.....
.....

Příloha 4 – Pracovní list 4

Tematický celek: Pohádkové Vánoce

Jméno žáka.....třída.....

- Zahrajte si děti na historické osobnosti a zavzpomínejte na vánoční zvyky a tradice, o kterých jsme si povídali a mnohé z nich vyzkoušeli. Uvidíme, která skupinka si vybaví nejvíce vánočních tradic a zvyků.

.....
.....
.....
.....

- Vyberte si ve skupince jednu tradici a pokuste se prezentovat (popsat) její význam spolužákům.
- Co pro Vás znamenají Vánoce? Sedneme si děti do kruhu a každý může svoji myšlenku vyjádřit vlastními slovy.
- K Vánocům patří pohádky. Dokážeš popsat, čím se pohádky často vyznačují a co mají společného? Každý z Vás si napíše na připravené kolečko papíru (sněhovou vločku) jeden společný znak pohádky a po přečtení a vysvětlení ho magnetem připevní pod pohádkový mrak na nástěnce.
- Vezmi si připravenou čtvrtku A4 rozdělenou na 6 okének. Do těchto okének se pokus zakreslit jednu z pohádek od Boženy Němcové nebo Karla Jaromíra Erbena, kterou jsme četli ve školní družině. Snaž se do obrázků zakreslit ty nejdůležitější okamžiky, které tě v pohádce zaujaly. V průběhu týdne si budeme pohádky postupně dle obrázků vyprávět. Po nakreslení dej spolužákovi v lavici hádat, kterou z pohádek jsi kreslil. Až pohádku převyprávíš, můžeš čtvrtku rozstříhat na jednotlivé čtverečky a nechat ji zase složit jinému spolužákovi ve správném pořadí.

- Zde na řádek uveď název pohádky, kterou budeš kreslit.

.....

- Bylo v této pohádce nějaké ponaučení nebo něco, co se ti líbilo nebo naopak nelíbilo a proč?

.....

.....

Příloha 5 – Pracovní list 5

Tematický celek: Zimní radovánky

Jméno žáka.....třída.....

- Milé děti, přečteme si společně tuto básničku. Budeme ji potřebovat k vyluštění tajenky v následujícím úkolu.

Mráz (*V mámině náruči*)

František Nechvátal

Zvěř už hledá seno z jeslí,
v noci přišel do vsi mráz.
Na okénku květy kreslí,
na potoce staví hráz.

Rybník hned jak sklo je hladký,
sotva stařík na něj dých.
Bílé vousy z jinovatky
rozvěšuje po větvích.

V polích vítá toho dědu
krákoravá kapela.
Sněhurka k nám z říše ledu
na svých saních přijela.

- V tomto úkolu pracovního listu zakroužkuj písmeno u správné odpovědi a postupně tak vylušti tajenku. Básnička Mráz Ti pomůže najít správné řešení. Tajenku zapiš do nedokončené věty.

Jakou potravu hledají zvířátka v zimě v krmelci?	Seno	Z
	Šunku	B
	Zmrzlinu	C
Kdo maluje na okna v zimě?	Meluzína	L
	Mráz	I
	Vichřice	V
Jaké obrázky jsou nakresleny na oknech v zimě?	Stromy	S
	Sněhulák	K
	Květy	M
Kterou pohádkovou postavu najdeš v básničce?	Ledovou královnu	N
	Sněhurku	A
	Popelku	F

Venku nám je spolu prima, i když je tam velká .....

- Po zopakování a připomenutí učiva, které právě probíráte v českém jazyce, (co to jsou podstatná a přídavná jména), následuje další úkol. K rozdaným lístečkům s přídavnými jmény přiřaďte lístečky s vhodnými podstatnými jmény. Přečtěte tato slovní spojení svým spolužákům. Příklad: sněhová vánice

Tři příklady zapiš.....

- V knize Miloše Macourka, Pohádky, jsme četli příběh o mrazíku, který rád maloval na okna. Představ si, že ty jsi teď malý mrazík a můžeš pomalovat okna. Na čtvrtku potřenou modrým inkoustem přilep vystřižené okénko ze čtvrtky a namaluj zmizíkem zimu, jak ji vidíš ty.
- Vzpomeňte si na komiks Anča a Pepík, (příběh V horách), který jsme četli. Obrázky jsou zde doplněné texty, které patří k jednotlivým postavám. Teď si zahrajte na umělce a vytvořte si vlastní komiks. Co by asi tak postavy na obrázcích mohly říkat? Zkus to zapsat do bublin.

POMÁHÁME ZVÍŘÁTKŮM

NASTALA TUHÁ ZIMA. PTAČKOVÉ ANI ZVÍŘÁTKA V LESE NEHĚLI CO JÍST.

Příloha 6 – Ježci na podzim

Nastal čas podzimní a my si začínáme všimnout změn v přírodě. Listy stromů se nám rázem mění před očima. To, co bylo ještě nedávno zelené, se mění v pestrou paletu barev. Mezi nimi vládne hnědá, červená, oranžová a žlutá. Barvy podzimu. Na obloze můžeme sledovat hejna ptáků, kachen a hus co odlétají za teplem a ve vzduchu vidět poletovat jemné pavučinky babího léta. Do tohoto období patří i příprava některých zvířat na zimu. Tím, o kterém si budeme dnes číst a povídat je ježek.

Přes den ježka moc nevidíme. Bývá schovaný ve svém úkrytu v hromadě listů a větví. Naopak večer nebo v noci ho může prozradit jeho dupání a funění. To už se asi vydal hledat potravu. Ježek se živí převážně drobnými živočichy. Pokud se ježek zabydlí v blízkosti naší zahrádky, může se stát naším dobrým pomocníkem. Zbavuje totiž naši zahrádku slimáků a šneků, kteří ničí naši úrodu. Také si pochutná na žížalách a hmyzu. Mezi jeho potravu patří také různé druhy ovoce a bobulí.

Ježek je velký samotář. Více ježků pohromadě často uvidíme pouze v době jejich páření nebo při péči maminky o malé ježky. Otec se o své ježečky nestará. Když se narodí malý ježek, ihned mu začínají růst měkké bodlinky. Na zimu se musí dobře vykrmit stejně jako dospělý ježek, aby přežil. Tím, že ježek v zimě spí, přečká snáze nepřízeň počasí a nedostatek potravy.

Když najdeme koncem října nebo začátkem listopadu malého ježka osamocené někde venku, bude potřebovat naši pomoc. Pokud nebude dostatečně vykrmený, má malou šanci na přežití zimy. Je možné navštívit s ježkem veterináře, který nám poradí, jak se o ježka postarat. Ježečka je možné dokrmit a pořídit mu domeček na přezimování. Co kdybychom i my, děti, pomohli ježkům v nedalekém lesíku nachystat vhodný domeček k přezimování. A kdyby ho snad žádný ježek nenašel, můžeme do domečku nějakého pichlavého kamaráda společně vyrobit.

Příloha 7 – Pomáháme ptáčkům

Ptáci, kteří zůstávají na zimu u nás v České republice, potřebují naši pomoc. Když napadne sníh a udeří mrazy, nemají moc možností, jak si obstarat potravu. Způsobů, jak ptáčkům pomoci je více. O některých si teď přečteme.

Můžeme jim vyrobit krmítko, do kterého jim budeme pravidelně dávat potravu. Takové krmítko by mělo být umístěno alespoň 2 m od stromu ve výšce minimálně 1,5 metru, aby se k němu nedostala například kočka nebo kuna, která by mohla ohrozit život ptáčků. Běžné krmítko by mělo mít střechu a postranní zábradlí, aby vítr veškerou potravu z krmítka neodfoukl. Také se dají vyrobit krmítka například z plastových lahví. Při výrobě takového krmítka je dobré požádat o pomoc dospělého.

Přikrmovat můžeme i za pomoci tukového krmítka, které vyrobíme namočením borové či smrkové šišky do rozehřátého tuku s různými druhy semen (proso, slunečnice, mák, lněné semínko, řepka) a ořechů. Krmítko pověsíme do míst, kam nesvítí často slunce, aby nedocházelo k rozpouštění tuku. Také můžeme potravu pro ptáčky koupit v obchodě a zavěsit v lese na strom již v předem připravených sáčcích. Tyto druhy krmítek navštěvují nejčastěji sýkorky (koňadra, modřinka, babka, uhelníček, parukářka) a strakapoudi.

Pro ptáky, kteří sbírají potravu na zemi (strnadi, vrabci, kosi, koroptve, pěnkavy) můžeme vyrobit stříškový zásyp. Jedná se o dřevěnou desku, která je umístěna na zemi. Jedna strana se dotýká země, druhá je vyvýšená na nožičkách. Zrno či semena pro ptáky se vkládají pod tuto střechu.

Nesmíme zapomínat i na vodní ptáky (rackové, lysky, labutě, kachny). Těmto ptákům můžeme nabídnout kousky měkkého pečiva, které by nemělo být slané.

Krmit ptáčky je vhodné od listopadu až do března. V období velkého množství sněhu a silných mrazů zvyšujeme dávky přikrmování.

Ale abychom si i my zasloužily poděkování od ptáčků ve formě jejich zpěvu, vypravíme se do lesa nasypat potravu do krmítek a ke Kyjskému rybníku nakrmit zmíněné labutě, lysky a kachny.

ZKRATKY

ŠVP ŠD ZŠ – Školní vzdělávací plán školní družiny Základní školy